

Н. У. Антонова, І. А. Буторына, Г. А. Галяш

Літаратурнае чытанне

2

Частка 2

Шляхі да поспехаў і шчасця,
Жыцця дзівосны кожны міг
Вучоба дорыць нам, і праца,
І мудрасць сонечная кніг.

Каб сумаваць не мець нагоды,
Не памыляцца анідзе,
Сябруйце з кнігаю заўсёды,
Чытайце кнігу кожны дзень.
Міхась Пазнякоў.

Я рыхтую пераказ твора так:

1. Уважліва чытаю твор.
2. Дзялю тэкст на часткі.
3. Чытаю частку, вызначаю ў ёй асноўнае.
4. Пераказваю падзеі прачытанай часткі твора.
Так пераказваю кожную частку.
5. Перачытваю твор і пераказваю яго цалкам.

Каб прачытаць твор выразна, я:

1. Чытаю твор, звяртаю ўвагу на знакі прыпынку. Раблю, дзе трэба, паўзы.
2. Уяўляю, пра што ў ім гаворыцца.
3. Назіраю, якія пачуцці выказваюцца ў творы.
4. Шукаю патрэбныя інтанацыі, каб іх перадаць.
5. Перачытваю твор гучна і выразна.

Н. У. Антонова, І. А. Буторына, Г. А. Галяш

Літаратурнае чытанне

Вучэбны дапаможнік для **2** класа
ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з рускай мовай навучання

У дзвюх частках

Частка 2

*Датушчана
Міністэрствам адукацыі
Рэспублікі Беларусь*

2-е выданне

Мінск

Нацыянальны інстытут адукацыі
2021

УДК 821.161.3.09(075.2=161.1)

ББК 83.3(4Бел)я71

А72

Р э ц е н з е н т ы:

дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства факультэта пачатковай адукацыі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка», кандыдат педагагічных навук *Н. М. Антановіч*;

метадычнае аб'яднанне настаўнікаў пачатковых класаў дзяржаўнай установы адукацыі «Пачатковая школа № 103 г. Мінска» (настаўнік пачатковых класаў вышэйшай катэгорыі *А. У. Івановіч*)

Умоўныя абазначэнні:

— гутарым па тэме твора;

— вызначаем значэнне слоў;

— выконваем творчае заданне;

— азбука ветлівасці;

— чароўная скарбонка.

ISBN 978-985-594-785-2 (ч. 2)

ISBN 978-985-594-783-8

© Антонова Н. У., Буторына І. А.,
Галяш Г. А., 2016

© Афармленне. НМУ «Нацыянальны
інстытут адукацыі», 2016

Пра подзвігі марыць хлапчук,
На мару з дзяцінства раўняецца —
Усё пачынаецца з рук,
З работы ўсё пачынаецца.

Мікола Маляўка.

УРОКІ ЖЫЦЦЯ

Сябра за грошы не купіш.

Пры сонейку цёпла, пры маці добра.

Праца не паганіць чалавека,
а корміць, і поіць, і вучыць.

З народнага.

УСЁ СВОЙ ЧАС МАЕ

— Ведаеш, Лянок, я вась пра што разважаю. Мы вучымся ўжо ў другім класе. І я кожны дзень з задавальненнем іду ў школу. Як ты думаеш чаму?

— Таму, Васілінка, што табе, як і мне, цікава вучыцца. Гэта ж так цудоўна — кожны дзень даведвацца пра штосьці новае!

— Гэта правільна. Я вырашыла: калі вырасту, абавязкова буду працаваць у школе настаўніцай.

— А я буду, як мой тата, афіцэрам-пагранічнікам.

Блукáць — доўга хадзіць у пошуках чаго-небудзь.

Клóпат — *рус.*: забота.

Надакúчыла — больш не хочацца.

Паслухайце верш. Як вы думаеце, кім хоча стаць хлопчык?

Хлопчык і лётчык

Янка Купала

— Мой мілы таварыш, мой лётчык,
Вазьмі ты з сабою мяне!
Я — ведай — вялікі ўжо хлопчык
І ўмею ўжо лётаць у сне.

Мне мама сягоння казалася,
Што стукнула мне ўжо сем год.
Табе гэта, можа, і мала,
А мне ляцець толькі ў палёт.

Мне ўжо надакучыла дома —
У дзіцячы хадзі адно сад,
А так паглядзеў бы, вядома,
На іншы парадак і лад.

Вазьмі ж мяне, лётчык, хачу я
Пабыць у людзях, паглядзець,
Як месяц на небе начуе,
Як блукае ў лесе мядзведзь,
Як свецяцца ночкаю зоры,
А днём не відаць іх чаму,

Як рэчкі ў далёкія моры
Ўлетку плывуць і ўзіму.

На моры зірнуць хоць раз вокам,
Як ходзяць па іх караблі,
Ляцеці далёка, высока
Ды так пабываць і ў Крамлі...

Вось гэтак у добрым здароўі
Мы будзем ляцець і ляцець.
Вазьмі ж мяне, лётчык, з сабою,
Не будзеш ты клопату мець!

1. З якімі словамі хлопчык звяртаецца да лётчыка?
2. Чаму ён лічыць лётчыка сваім таварышам?
3. Пра што марыць хлопчык? Прачытайце.
4. Што абяцае хлопчык лётчыку?
5. Падрыхтуйцеся і прачытайце верш выразна.

🌸 Прачытайце загадкі. Пра якія прафесіі ў іх гаворыцца?

1. Да зорак паляцеў, на зямлю
з-за воблакаў глядзеў,
сонца абагнаў —
зноў на зямлю стаў.

2. Країна ведаў існуе.
Мне любя адкрываць яе
дзяўчынкам, хлопчыкам шторааз,
ведучы іх з класа ў клас.

ў а т с а н
н і к

3. Ніколі я не абміну,
людзей увагай ахіну́.
Калі дзе штосьці забаліць,
хваробу буду я лячыць.

р о д
т а к

Паслухайце верш і адкажыце на пытанне,
зключанае ў назве твора.

Хто пачынае дзень?

Эдзі Агняцвет

Раней за ўсіх устаў шафёр,
Пабег да гаража.
Не любіць соннай цішыні
Гарачая душа!

Устане рана хлебапёк,
Адчуе смачны пах,
І пойдзе жытні свежы хлеб
З румянцам на шчаках.

Па-свойму радуе маляр
Прыроду і людзей:
Прыносіць колеры вясны
Вясёлы чарадзеі.

Спытайся ў сонца і зямлі,
Спытайся ў чыстых рэк:
— Хто пачынае новы дзень?
— Рабочы чалавек.

1. Які настрой выклікаў у вас гэты верш?
2. Пра якія прафесіі гаворыць аўтар?
3. Чаму аўтар гаворыць, што новы дзень пачынае рабочы чалавек?
4. Прачытайце верш выразна.

🌸 Раскажыце аб прафесіях сваіх бацькоў.

ДОБРАГА НІКОЛІ НЕ ЗАМНОГА

— Добры дзень, Васілінка! Добрага табе здароўя! Я так рады бачыць цябе! Як твае справы? Як настрой?

— Прывітанне, Лянок! І я рада цябе бачыць! Што гэта ты сёння такі ветлівы?

— Таму што я прачытаў верш «Чатыры пажаданні».

 Апаўднё — у сярэдзіне дня.

 Паслухайце верш. Пра якія чатыры пажаданні гаворыць аўтар?

Чатыры пажаданні

Васіль Вітка

Добра, калі ты змалку
Можаш вітаць людзей.
Раніцай: — Добрага ранку!
І апаўднё: — Добры дзень!

Увечары пры сустрэчы
Знаёмым сказаць:
— Добры вечар!
А соннаму сонейку нанач
І ўсім добрым людзям:
— Дабранач!

1. Якімі словамі вітаюцца людзі раніцай? Апаўдня? Увечары? Якое пажаданне выказваюць нанач?
2. Як называюць чалавека, які ўжывае словы ветлівасці?
3. Прачытайце верш выразна.

Ветлівы чалавек умее паводзіць сябе ў розных сітуацыях. Пакажыце, як трэба паводзіць сябе ў прапанаваных сітуацыях.

1. Сустракаем гасцей.
2. Прыходзім раніцай у клас.
3. Развітваемся пасля ўрокаў.
4. Ідзем увечары адпачываць.

Прачытайце прыказкі. Растлумачце, як вы іх разумеете. Якое слова аб'ядноўвае сэнс гэтых прыказак?

- Сам добры — людзі добрыя.
- Добраму чалавеку ўсюды добра.
- Добры чалавек і сабакі дражніць не будзе.

Мацаючы — *рус.:* ощупывая.

Спрача́цца — *рус.:* спорить.

Суцэ́льны — *тут:* няспынны.

Паслухайце апавяданне. Адкажыце на пытанне аўтара.

Хто самы добры?

Аляксей Якімовіч

Каля пешаходнага перахода на гулкай гарадской вуліцы паспрачаліся сябры-трэцякласнікі Ваня, Пеця і Алесь.

— Я самы добры, — сказаў Ваня. — Я вельмі шкадую старых людзей. Яны часта такія бездапаможныя!

— Я самы добры, — не пагадзіўся з Ванем Пеця. — Я вельмі шкадую адзінокіх старых людзей. Ім іншы раз пагаварыць няма з кім.

— Я самы добры... — пачаў Алесь.

Але Ваня перапыніў яго:

— Ты лепей памаўчы. Учора задачу па матэматыцы не даў спісаць. З-за цябе перад настаўніцай прыйшлося апраўдвацца.

— Так, так, — падтакнуў Пеця.

— Самому трэба рашаць задачы. Будзеш спісаць — ніколі матэматыку не вывучыш, — ціха прамовіў Алесь.

З-за рога дома, мацаючы металічным кіем дарогу, выйшла сівая жанчына і накіравалася на пешаходны пераход.

А па дарозе суцэльным патокам машыны імчацца, злосна гудзяць.

— Куды яна ідзе? — усклікнуў Ваня. — Зялёны агонь святлафора яшчэ не загарэўся.

— У яе кепскі зрок! — здагадаўся Пеця. — Мама неяк казалася, што людзі з кепскім зрокам заўжды ходзяць з кійком.

Стаяць Ваня і Пеця, дзівяцца. А Алесь падбег да жанчыны і дакрануўся да яе рукі.

— Пачакайце, не пераходзьце дарогу! За раз я вас перавяду. Вы мне дазволіце?

Жанчына павярнула галаву да хлопчыка і ўсміхнулася. Калі б яна чула нядаўнюю спрэчку, то, напэўна, здагадалася б, хто тут самы добры. І вы здагадаліся?

1. У якім класе вучыліся хлопчыкі? Аб чым яны спрачаліся?
2. Чаму Ваня і Пеця лічылі сябе самымі добрымі?
3. Чаму Ваня перапыніў Алесь?
4. Што зрабілі хлопчыкі, калі жанчына накіравалася на пешаходны пераход? Прачытайце.
5. Хто сапраўды быў самы добры? Чаму?
6. Падрыхтуйце выразнае чытанне па ролях.

СКАЗАЦЬ ЛЁГКА, ЗРАБІЦЬ ЦЯЖКА

Прачытайце і адгадайце загадку.

Без яго жыццё — самота,
Ён — надзея і пяшчота,
І памочнік ён, і брат,
Хай у нас іх будзе шмат.

Міхась Пазнякоў.

✿ Каго можна назваць сапраўдным сябрам? Выберыце патрэбныя словы для адказу: *справядлівы, верны, клапатлівы, сквапны, здрадлівы, вынаходлівы, надзейны.*

Прачытайце прыказку. Як вы яе разумеете?

○ Скажы мне, хто твае сябры, я скажу, хто ты сам.

Кёмлівы — здагадлівы.

Кішэнь — *рус.*: карман.

Ласавацца — есці што-небудзь смачнае.

Насупіцца — нахмурыць бровы.

Пакаштаваць — паспрабаваць на смак, паспытаць.

Паслухайце апавяданне. Ці можна назваць хлопчыкаў сябрамі?

Куплёная груша

Іван Муравейка

Змітрок выйшаў на вуліцу, сеў на лаўку і дастаў з кішэні грушу: вялізную, салодкую, як цукерка, і духмяную, як... Змітрок ніяк не мог прыдумаць, якой духмянай была яго груша. Тата казаў, што такіх груш ва ўсёй вёсцы няма і што за іх можна ўзяць багата грошай.

Да Змітрака падсеў яго сябра Юрка, які жыве ў суседняй хаце.

— Смачная?

— Яшчэ пытаеш, — адказаў Змітрок. — Смачнейшая, чым ананас.

— А ў нас толькі кіслая яблыня ды сліва... Змітрок быў хлопчыкам кемлівым і здагадаўся, на што намякае Юрка.

— Захацелася грушы?

— Ага...

Змітрок ужо засунуў руку ў кішэню, дзе ляжалі яшчэ дзве грушы, але, успомніўшы татавыя словы пра грошы, насупіўся.

— Давай тысячу рублёў — і я дам табе самую большую грушу, — прапанаваў Змі-

трок. Ён дакладна не ведаў: тысяча — гэта багата ці мала, але часта чуў такую лічбу і таму назваў яе.

А Юрку так хацелася пакаштаваць цудоўную грушу, аж слінкі пацяклі, і ён па-бег дадому прасіць у мамы грошай. Мама нічога не сказала, толькі пакруціла галавой і дала сыну зеленаватую паперку. Юрка заўважыў, што маму нешта засмуціла.

Груша сапраўды была вялікая, як гусінае яйка, і ледзь не лопалася ад соку. Юрка адкусіў кавалачак, разжаваў, але асаблівай асалоды не адчуў. І наогул яму чамусьці расхацелася ласавацца Змітраковай грушай. І ён кінуў яе ў крапіву.

Пайшоў да сваёй яблыні, знайшоў у траве апалы яблык і з'еў яго. На дзіва смачны трапіўся. Да Змітрака Юрка не вярнуўся.

А Змітрок пасядзеў-пасядзеў адзін, дастаў з кішэні трэцюю грушу і таксама кінуў яе ў крапіву.

1. За каго вам было сорамна, калі чыталі тэкст? Патлумачце.

2. Чаму Змітрок прапанаваў купіць у яго грушу, а не падзяліўся з Юркам па-сяброўску?
3. Што зрабіла мама, калі пачула просьбу сына?
4. Чаму Юрку расхацелася ласавацца грушай?
5. Як вы думаеце, чаму кіслы яблык здаўся хлопчыку смачнейшым за салодкую грушу?
6. Што зрабіў Змітрок з апошняй грушай? Чаму?
7. Каго можна назваць сапраўднымі сябрамі?

 Паразважайце, як паступілі б у такой сітуацыі сапраўдныя сябры. Пачніце пасля слоў:

— Захацелася грушы?

— Ага...

Прачытайце прымаўку. Як вы яе разумеете?

○ Не так лёгка зрабіць, як сказаць.

Вандрóўнікі — *рус.*: путешественники.

Зáсень — месца, зацэненае чым-небудзь ад прамянёў сонца.

Краплісты (дождж) — дождж, які ідзе буйнымі кроплямі.

Сліма́к — *рус.*: улитка.

Страха́ — *рус.*: крыша.

Паслухайце верш. Ці выканаў жук сваё абяцанне?

Жук і слімак

Максім Танк

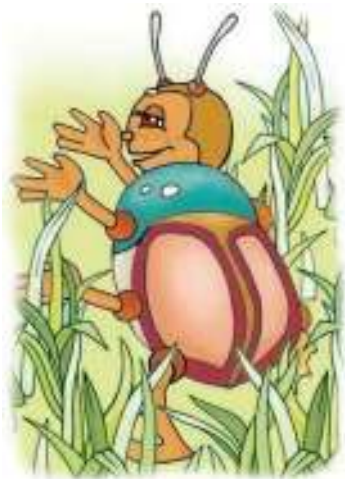

Прыгожым летнім ранкам
На лузе за сялом
Сустрэўся жук аднойчы
З рагатым слімаком.

— Здарова! — жук вітае. —
Куды, браток, ідзеш
І з ракавіны хатку
Нашто з сабой нясеш?

Абцёр слімак пот з твару,
Гаворыць так жуку:
— Нямала перажыць мне
Прышлося на вяку.

То сцюжа, то марозы,
То навальніца, дождж,
То, часам, у дарозе
Захопіць змрок і ноч, —

Шукай тады начлегу
Пад нейкім пад кустом...
Гавораць яны гэтак
І раптам чуюць — гром.

Ударыў дождж краплісты.
І жук пабег шукаць
Дзе ў засені цяністай
Шырокага лістка.

Але на цэлым лузе
Няма страхі нідзе,
І мокры, ледзь жывы ён
Да слімака ідзе.

— Пусці, браток, пагрэцца,
Змок дужа на лугу,
Насіць за гэта хатку
Табе дапамагу.

У ракавіне шчыльнай
Вандроўнікі сядзяць.
І нават дождж краплісты
Не зможа іх дастаць.

Але мінули хмары,
І сонца ўстала зноў,
Жук хату слімакову
Пакінуў і пайшоў.

Забыўся пра нягоды
І не наўме жуку,
Што абяцаў паднесці
Ён хату слімаку.

1. Пра што запытаўся жук у слімака пры сустрэчы?
2. Што паабяцаў жук слімаку, калі той схвае яго ад дажджу?
3. Ці стрымаў жук сваё слова? Прачытайце.
4. Каго можна назваць спагадлівым, а каго — няўдзячным?
5. Выразна прачытайце верш па ролях.

ПРЫ СОНЕЙКУ ЦЁПЛА, ПРЫ МАМЦЫ ДОБРА

Адгадайце загадку.

○ Хто самы даражэйшы на свеце?

Якое свята адзначаецца ў пачатку сакавіка?

Раскажыце, як вы віншуеце сваіх мам са святам. Якімі словамі вы называеце сваю маму?

Гай — невялікі, часцей лісцевы лес.

Зараначка — зорка.

Лашчыць — *рус.:* ласкает.

Прачытайце назву верша. Пра каго будзе расказацца ў ім? Чаму вы так думаеце?

Самая лепшая

Уладзімір Карызна

Весняй зараначкай свеціць,
Лашчыць,
Як звон ручая,
Самая, самая лепшая ў свеце
Мама мая.

Сонца парой залатою
Будзіць
У росных гаях,
Жаўранкаў просіць спяваць
Над зямлёю
Мама мая.

З ёй весялейшыя песні,
Радасць мілей
Удвая!
Самая, самая лепшая ў свеце
Мама мая.

1. Які настрой выклікае ў вас верш?
2. Якімі словамі аўтар называе сваю маму?
Чаму?
3. Вывучыце верш на памяць.

Падло́га — рус.: пол.

Скрэ́бці (бульбу) — чысціць ад шалупін.

Прачытайце назву апаবাদання і разгледзьце малюнак да яго. Падумайце, пра што гэты твор.

Самы лепшы малюнак

Васіль Хомчанка

Маці падмятала падлогу, а Пеця сядзеў за сталом і маляваў.

— Мама, я цябе намалюю, — сказаў ён.

— Намалюй.

І Пеця намаляваў маці з венікам у руках.

Потым маці чысціла пыласосам дываны.

А Пеця таксама яе намаляваў.

Прыбраўшы ў кватэры, маці памыла на кухні посуд, наскрэбла бульбы. Пеця намаляваў яе і за гэтай працай.

Усе малюнкi расфарбаваў каляровымi алоўкамі. Прыгожая атрымалася маці.

Прышоў бацька з работы. Пеця адразу ж да яго, пахваліўся:

— Тата, зірні, якую я маму намаляваў. Вось яна падлогу падмятае, а вось — з пыласосам. А тут толькі талеркі мые. Праўда, я добра намаляваў?

— Добра.

— А які самы лепшы малюнак?

— Той, які ты не намаляваў, — адказаў бацька.

— Які ж гэта?

— Дзе і ты памагаеш маме прыбіраць кватэру, мыць посуд, бульбу скрэбці. А не толькі малюеш.

1. Якімі хатнімі справамі займалася матуля?
2. Чым быў заняты сын?
3. Якія малюнкi ён намаляваў?
4. Што сказаў тата пра малюнкi сына?
5. Які ж малюнак самы лепшы? Прачытайце.

 Як вы дапамагаеце сваёй матулі? Раскажыце.

ЯКАЯ ГАСПАДЫНЯ, ТАКІ І ПАРАДАК

Прачытайце прыказку. Пра каго так гавораць?

○ Які майстар, такая і работа.

Галасіць — моцна крычаць.

Гвалт — крык, шум.

Засмэчана — *рус.*: замусорено, грязное.

Турбо́та — клопат.

Паслухайце твор. Пра якога персанажа з твора можна сказаць так, як у прыказцы?

Варона і рак

Ляціць варона па-над ракой і каркае, ды так каркае, што не ўцярапеў рак сядзець у сваёй норцы і вылез паўзірацца, чаго яна галосіць. Вылез рак і пытае ў вароны:

— Чаго ты гэтакі гвалт падняла?

— Чаго я гвалт падняла? Кожны будзе крычаць на маім месцы: гняздо, у якім я вясну веснавала і лета летавала, цяпер цалкам усё засмечана.

— А куды ж ты цяпер ляціш? — пытае рак.

— Новае гняздо шукаць!

Падумаў-падумаў рак дый кажа:

— Э, кумка, дарэмная твая турбота, бо ты ж і новае гняздо засмеціш...

Паводле Вацлава Ластоўскага.

1. Пра што пытаўся рак у вароны?
2. Чым варона была так незадаволеная? Прачытайце.
3. Што адказаў рак вароне? Знайдзіце і прачытайце. Як вы зразумелі словы рака?
4. Выберыце з прапанаваных слоў тыя, якімі можна назваць варону: *гаспадарлівая, старанная, лянiвая, клапатлівая, неакуратная, неахайная.*
5. Што можна параіць вароне?
6. Размяркуйце ролі і прачытайце твор выразна.

Прачытайце заклічку. Вывучыце яе на памяць.

Лянота, лянота,
Ідзі ў балота,
У лесе схавайся,
Да нас не чапляйся.

Галіна Багданова.

АБМЯРКОЎВАЕМ ПРАЧЫТАНАЕ

1. Як называўся раздзел? Назавіце творы, у якіх мы даведаліся:

1) пра хлопчыка, які марыў стаць лётчыкам;

2) пра таго, хто першым пачынае новы дзень;

3) пра таго, каго можна назваць самым добрым;

4) пра Юрку і Змітрака.

2. З якіх твораў узяты наступныя радкі?

а) — А які самы лепшы малюнак?

— Той, які ты не намаляваў, — адказаў бацька.

б) — Э, кумка, дарэмная твая турбота, бо ты ж і новае гняздо засмеціш...

3. Раскажыце заклічку пра ляноту.

Ці можам існаваць мы без прыроды?
Ці можам жыць мы без яе?

Ці ў светлае, ці ў хмурнае надвор'е
Павінны мы заўжды любіць яе!

Алеся Шаплыка.

**КЛОПАТ
ПРА ТЫХ,
ХТО НАВОКАЛ**

Не праганяйце кошка і сабак,
Калі яны прыйшлі да вас у госці.
Яны ў кожнай хаце — добры знак,
Яны прыносяць радаснае штосьці.

Іван Муравейка.

УСЁ РОДНАЕ, ЖЫВОЕ ТЫ ШАНУЙ І БЕРАЖЫ

Пацеркі — рус.: бусы.

Разгледзьце малюнак. Хто нагадвае пацеркі?

Пацеркі на снезе

Фама Рамашка

Дзядуля тузануў лейцы. Конь спыніўся.
— Сядай, унучка, паедзем па сена.

Стажок стаяў за вёскай, на ўзлэссі. Любачка згадаўла, як улетку тут красавалі кветкі, гойдалася на ветрыку высокая трава. А цяпер усё наўкола засыпана снегам. Стажок — бы вялікая снежная шапка.

Дзядуля скінуў са стажка снег. Узяў у рукі вілы. Неўзабаве ўсё сена ляжала на санях. Прыёмна пахла сушанай травой.

— Ну вось, унучка, паехалі дадому, — сказаў дзядуля і ўзяў у рукі лейцы.

— Пачакай! — усклікнула Любачка.

На бялюткім снезе дзядулячынка заўважыла чырвоныя кропелькі. Нібы маміны пацеркі. Якое дзіва!

— Божыя кароўкі ў стажку перазімавалі, — сказаў дзядуля. — А цяпер могуць загінуць.

Шкада стала іх Любачцы. Улетку яна часта брала божых каровак на далоньку і пыталася: «Ці дождж, ці сонца? Калі дождж — сядзі, калі сонейка — ляці». Што ж рабіць? Дзядуля дастаў з кішэні кажуха карабок ад запалак. Любачка паклала ў яго сухія лісточкі і давай хутчэй збіраць божых каровак.

На дварэ гуляюць завірухі, а божыя кароўкі спакойна спяць у карабочку. Прыйдзе вясна, вынесе Любачка карабок з сенцаў і выпусціць іх. І зноў яны будуць прадказваць дзяўчынцы надвор'е.

1. Чаму Любачцы стала шкада божых каровак? Як яна вырашыла іх выратаваць? Знайдзіце і прачытайце.

2. Якую заклічку ўспомніла дзяўчынка, калі ўбачыла божых каровак? Прыгадайце заклічку пра слімака.
3. На што быў падобны стажок? Што нагадвалі чырвоныя кропелькі на снезе?
4. Перакажыце твор па апорных словах: *паедзем па сена, улетку, снежная шапка, сена на санях, чырвоныя кропелькі, у стажкú перазімавалі, стала шкада, брала на далоньку, дастаў карабок, давай хутчэй збіраць, спяць у карабочку, прыйдзе вясна, выпусціць, будуць прадказваць.*

Прачытайце народныя прыкметы. Замест малюнкаў называйце патрэбныя словы.

○ Многа — многа , многа — многа .

○ цярэбяцца — будзе пацяпленне.

○ Раніцай вылятаюць з вулля — на пагодлівы дзень.

○ качаецца — да адлігі, снегу.

Гурбы — снегавыя намёты.

Лазня — рус.: баня.

Пуня — будыніна для захоўвання сена.

Прачытайце заглавак. Разгледзьце малюнак. Як вы думаеце, што здарылася зімой?

Венікі

Васіль Хомчанка

Пеця навязаў бярозавых венікаў на зіму, каб парыцца ў лазні, і павесіў іх пад страхоў пуні.

«Хопіць нам на ўсю зіму», — цешыўся ён.

Прышла зіма, халодная і вельмі снежная, надзьмула высокія гурбы. Яблыні ў садзе па голле патанулі ў снезе. А каля пуні, дзе віселі венікі, гурба даставала да самай страхі.

Аднойчы выйшаў Пеця на агарод узяць венік і ледзь не заплакаў.

Ад венікаў адны агрызкі засталіся. Усе венікі з'елі казулі ды зайцы. Толькі сляды свае пакінулі. Не адну, відаць, ноч звяры прыходзілі карміцца.

Пеця прывёў бацьку да пуні, паказаў:

— Во, усе венікі з'елі.

— З'елі і дзякуй сказалі.

— Каму?

— Табе. Падкарміў іх у суровую зіму, выручыў.

Наступным летам Пеця з сябрамі нарыхтаваў венікаў і звярам. Розных: бярозавых, асінавых, лазовых. А бацька стажок сена паставіў. Калі ласка, звяры, прыходзьце карміцца, толькі нашых венікаў не чапайце.

Звяры і прыходзілі. Нават лася бачылі, скуб сена са стажка.

1. Навошта Пеця навязаў бярозавых венікаў на зіму? Якая думка цешыла яго?
2. Чаму ад венікаў засталіся адны агрызкі? Знайдзіце адказ у тэксце.

3. Прачытайце па ролях размову Пеці з бацькам. Які настрой быў у хлопчыка? Чаму? Як змяняецца настрой хлопчыка ў час размовы? Якія словы бацькі гэтаму паспрыялі?
4. Раскажыце, што адбылося наступным летам.
5. Перакажыце тэкст у групах па апорных словах: *навязаў, павесіў, хопіць; зіма, гурбы, да страхі; ледзь не заплакаў, агрызкі, звяры; прывёў бацьку, дзякуй сказалі, падкарміў; нарыхтаваў, стажок, калі ласка, звяры.*

✿ Прыдумайце па малюнку апавяданне пра тое, як людзі дапамагаюць жывёлам зімой.

Словы і выразы для выкарыстання: наст пасля адлігі, не могуць знайсці корму, леснікі, сена на санях, смачны пачастунак, хутка ўбачылі.

ХАЙ ЗЯМЛЯ КВІТНЕЕ КРАСКАМІ (Васіль Жуковіч)

— Лянок, паглядзі, якія цудоўныя кветачкі расцвілі! — усклікнула Васілінка і пацягнулася сарваць кветку падбелу.

— Не рабі гэтага! — усклікнуў Лянок. — Навошта ты іх хочаш сарваць?

— Я вельмі люблю кветкі, — пакрыўджана сказала Васілінка. — Ты лепш сам бы нарваў і падарыў кветкі дзяўчынцы.

З-за чаго пакрыўдзілася Васілінка? Чаму Лянок спыніў яе? Што трэба растлумачыць Васілінцы?

П’озірк — рус.: взгляд.

Урачыста — рус.: торжественно.

Разгледзьце малюнак кветкі. Як яна называецца? Чаму людзі так любяць ландышы? Паслухайце верш і скажыце, з якой просьбай звяртаецца да нас аўтар.

Ландыш

Міхась Пазнякоў

У гаі-гаёчку
Ў кропельках расы
Белыя званочки
Велічнай красы.
Позіркам святлістым
На мяне глядзяць,
Ціха, урачыста
Водарам звіняць.
Я прашу вас, дзеці,
Ландыш не губіце,
Прыгажосць на свеце
Вечна беражыце.

1. Прачытайце апісанне ландыша. У чым краса званочкаў? Які позірк? Як яны звіняць? Раствлумачце, чаму аўтар так піша.
2. Знайдзіце радкі, у якіх выказана асноўная думка твора.

Дóтык — *рус.*: прикосновение.

Палымнée — *тут*: выдзяляецца яркай фарбай.

Разгледзьце малюнкi веснавых красак. Якія з іх вы бачылі? Чым яны вас прывабілі? Прачытайце апавяданне і скажыце, чым кветкі спадабаліся дзяўчынцы.

Кветкі

Вісарыён Гарбук

З падскокам бягу па лясной сцежцы.
Раптам ля старога пня спыняюся. Быццам
нехта кліча: «На мяне зірні!»

Між каранёў, нагрэтых
сонцам, нібы маленькае со-
нейка, палымнее кветка.

— Дзякуй, што паклікала!
Я шукала цябе. Настаўніца
сказала: «Прынясіце ў шко-
лу кветкі».

Датыкаюся да жоўта-залацістых пялё-
сткаў.

— Скажы, як цябе завуць?

— Была зіма, — адказвае кветка. — Спала пад снегам. Прачнулася ад ласкі сонечных промняў. Я — Сонечны Зайчык.

— Ты — Сонечны Зайчык? І ўмееш размаўляць?

— Умею, — усміхнулася кветачка.

Гладжу яе. Асцярожна-асцярожна. І адчуваю, як трапечацца яна пад маімі пальчыкамі.

— Жыві, Сонечны Зайчык! Я не сарву цябе. Любуйся сонцам. І нас адорвай радасцю.

На палянцы, ля малінніку, нехта зноў кліча. Сярод сухой травы і лісця бачу россып сініх кветак.

— Вы хто? — пытаюся.

— Мы — Сінь Вясковага Неба. Добра, што ты — наша госця! Падзелімся з табой радасцю.

— Дзякуй, кветкі!

Яшчэ палянка. А на ёй — россып белых кветак.

— Мы — Люстэрачкі Вясенніх Аблачынак, — шалясцяць бялюткія пялёсткі.

Прылятае ветрык. Прыносіць духмяны водар. Я ўдыхаю на поўныя грудзі паветра, бачу вакол сябе россып новых кветак і кажу:

— Вы — Духмяны Водар Вясны!

— Духмяны... Водар... Вясны... — паўтарае рэха.

...У школе я непакоілася. Калі настаўніца спытала: «А дзе, Мілачка, твае кветкі?» — падала ёй сшытак. Не спяшаючыся, настаўніца чытала назвы кветак, разглядвала мае малюнкi.

— ...Яны трапяталіся — як жывыя. Ад майго дотыку, — прызналася. — І я намалявала іх...

— Табе хто падказаў такія назвы? — усміхнулася настаўніца і вярнула мне сшытак.

— Кветкі.

— Самі кветкі?

— Самі кветкі! — адказала я.

1. З кім размаўляла дзяўчынка ў лесе? Хто падказаў дзяўчынцы назвы кветак?
2. Растлумачце прыдуманая дзяўчынкай назвы кветак. Як гэтыя кветкі называюць у народзе? Што падказвае іх назвы?
3. Чаму дзяўчынка намалявала кветкі, а не нарвала букет? Знайдзіце адказ у размове з настаўніцай.
4. Якія пачуцці выказвае аўтар да прыроды, першых кветак? Знайдзіце словы, якія гэта падказваюць.
5. На якую тэму гэты твор?
6. Прачытайце па ролях размову дзяўчынкі і настаўніцы.

 Пра што пагаварылі б вы пры сустрэчы з першай кветкай, першым лісцікам на дрэве, першай зялёнай травінкай?

Прыдумайце размову і раскажыце ў парах.
Пачніце так:

— Дзень добры, ...! Як цябе завуць?

— ...

— Як ты адчуваеш сябе пад першымі промнямі вясновага сонейка?

ЗА АКНОМ ГАМОНІЦЬ РАННЕ ГАЛАСІСТЫМ ШЧАБЯТАННЕМ (Ніна Галінойская)

— Васілінка, паглядзі, каго я знайшоў, —
паклікаў Лянок дзяўчынку.

— Ой, маленечкае якое, бездапаможнае
зусім, — заклапочана сказала Васілінка. —
Трэба абавязкова пакласці яго ў гняздо!
Бедныя птушачкі. Яны так крычаць.

— Шкада гэтага маленькага шпачаняці,
але я не ведаю, ці прымуць яго бацькі пасля
нашых рук, — засумняваўся Лянок.

Як быць у такой сітуацыі?

Завіха́ліся — старанна працавалі.

Зага́д — *рус.*: приказ.

Само́тна — сумна.

Прачытайце і адгадайце загадку.

Ледзь вясна ў нас наступае —
Ён канцэрты пачынае.

Гучна льецца песня-свіст...
Як завецца той артыст?

КАПШ

Нічыпар Парукаў.

Прачытайце назву твора. Разгледзьце ма-
люнкі. Падумайце, пра што гэты твор.

Шпачынае гняздо

Міхась Пазнякоў

За домам, у якім жыве Вадзік, раскінуў-
ся прыгожы стары парк. Праўда, аб тым,
што ён стары, нагадваюць толькі чатыры
таўшчэзныя ліпы. У маі ўсе дрэвы ў пар-
ку апрануліся ў зялёныя
абновы, а гэтыя векавыя
ліпы самотна пакалыхва-
юць сухім голлем. У дуп-
ле адной з іх пасялілася
шпачыная сям'я. І Вадзік
любіць гуляць тут, слу-
хаць птушыныя песні.

Аднаго разу, вяртаючыся са школы, Вадзік пачуў, што ў парку працуе бензапіла. «Зразаюць ліпы!» — апякла раптоўная здагадка. І ён кінуўся да любімай мясцінкі.

Так і ёсць. Адна ліпа, напалову струхлелая ўсярэдзіне, ужо ляжала на траве. Двое рабочых завіхаліся каля другой. За ёю стаяла ліпа са шпачыным гняздом.

— Дзядзечкі! — закрычаў Вадзік і паказаў на дрэва. — Вунь тую ліпу нельга спілоўваць. Там, у дупле, жывуць шпакі.

— Няўжо? — здзівіўся старэйшы рабочы. — А нам загад: спілаваць усе чатыры. Заўтра прыедзе трактар карчаваць пні.

— Жывуць! Жывуць! — захваляваўся Вадзік. — Я ведаю. Шпачыха яйкі выседжвае, а шпак ёй вусеняў носіць.

— Тады вось што, — сказаў рабочы, — бяжы ў дырэкцыю парку. А мы пакуль не будзем чапаць тваю ліпу.

Дырэктар парку выслухаў Вадзіка, пахваліў:

— Малайчына! Дрэва пакінем, пакуль шпакі ў дупле. А як адляцяць у вырай, спілуем. Старыя вельмі ліпы. Баімся, каб самі не паваліліся ў буру. Наробяць тады бяды...

1. Чаму ліпы трэба было спілаваць?
2. Як Вадзік выратаваў шпачынае гняздо?
3. Як паставіліся да хлопчыка дарослыя? Раскажыце.
4. Падзяліце твор на чатыры часткі. Прыдумайце ім загаловкі. Перакажыце твор у групах.

Як вы думаеце, чым птушкі прывабліваюць людзей? Дзе павінны жыць птушкі, якія нарадзіліся на волі?

Крану́лі — узрушылі.
На паце́ху — для забавы.

Паслухайце верш і скажыце, ці добрыя гэтыя дзеці.

Добрыя дзеці

Алесь Гарун

Паставілі дзеці сіло. Вераб’я
Хацелі злавіць на пацеху,
Злавілі сініцу, крычаць: — Вой-я-я!
А радасці колькі, а смеху!
Імча́цца да маці: — Сінічка, глядзі!
— А дзе ж вы ўзялі? — Злавілі,
Дастань ты ёй клетку, хутчэй пасадзі.
— Нядобра вы, дзеткі, зрабілі!
— Мы будзем яе і паіць, і карміць,
Спява́ла б нам птушка прыгожа.
— Ах, дзеткі! У няволі яна замаўчыць,
Спяваць у няволі не можа...
Успомніце толькі, як нудна сядзець,
Як з хаты мароз не пушчае.
То ж дзень, вам здаецца, як тыдзень ідзець,
Хоць я і ўсяк разважаю.

А птушку вы хочаце з хаткі яе
Ўзяць, пасадзіць у чужую...
Не мўцце, пусціце, рыбулькі мае,
На волю яе залатую.
І мўтчыны словы ў сэрцах дзяцей
Ласкавыя струны кранулі,
І добрыя дзеці — прыклад для людзей! —
Сініцы свабоду вярнулі.

1. Навошта дзеці хацелі злавіць вераб'я?
2. Чаму маці не парадавалася?
3. Прачытайце размову маці з дзецьмі па ролях. Чаму дзеці вярнулі сініцы свабоду? Як бы паступілі вы?
4. Раствлумачце, чаму аўтар назваў верш «Добрыя дзеці».

ДОБРЫМ БУДЗЬ! І ЧУЛЫМ БУДЗЬ!
(Генадзь Пашкоў)

— Прывітанне, Васілінка! Што ты будзеш рабіць у выхадныя?

— Мы з мамай і татам пойдзем у прытулак для жывёл.

— Навошта, у вас жа ёсць сабачка?!

Якая размова, на вашу думку, магла адбыцца далей?

Сумлённе — рус.: совесть.

Уладкуецца — зручна размесціцца.

Прачытайце назву твора, разгледзьце малюнак на с. 50. Каго можна назваць безбілетнай падарожніцай?

Безбілетная падарожніца

Артур Вольскі

Жульцы неаднойчы даводзілася ездзіць з намі ў тралейбусе. Мы часам бралі яе з сабой на работу. Нават у госці. У дарозе яна заўсёды вельмі хвалявалася. Доўга не магла ўседзець на адным месцы. То мне на рукі ўскочыць, то да гаспадыні перабяжыць, то ў Сярожы на каленях уладкуецца.

Аднаго разу кантралёр, правяраючы білеты, пажартаваў:

— Безбілетніца! Таму і баіцца, каб не высадзілі, хвалюецца...

Неяк раніцай я пайшоў у магазін па хлеб. І Жулька за мной увязалася. Перайшлі на другі бок вуліцы. А тут якраз тралейбусны прыпынак. І тралейбус падыходзіць. І дзверы адчыняюцца. Не паспеў я і вокам міргнуць, а Жулька — ужо ў тралейбусе. Пабег

я за ёй, але дзверы перад самым маім носам зачыніліся. І тралейбус рушыў далей.

Кінуўся я спачатку ўслед. Ды дзе там! Хіба дагоніш...

Ну, думаю, усё. Бывай, Жулька!.. Як я зараз дадому вярнуся? Што скажу?

Сумна мне стала. І горка. Нават пра хлеб забыўся. Без пэўнай мэты брыду сабе па вуліцы да наступнага прыпынку. Для ачысткі сумлення. Аж бачу — ляціць мне насустрач белы пуховы камяк і вішчыць на ўсю вуліцу Жульчыным голасам.

Яна! Жулька!

А тая з радасці як скочыць з ходу мне проста на грудзі. І лізь сваім гарачым ружовым язычком проста ў нос. Падхапіў я яе на рукі, прыціснуў да шчакі.

Ідуць людзі. Глядзяць на нас. Дзівяцца. Ну і няхай сабе!

А хлеба ў той дзень мы так і не прынеслі.

1. Як адносіўся да Жулькі гаспадар? Як паказвала свае адносіны да яго Жулька?
2. Прачытайце, як перажываў гаспадар, калі Жулька апынулася ў тралейбусе.
3. Як павяла сябе Жулька, калі ўбачыла гаспадара? Пра што гэта гаворыць?
4. Чаму дзівіліся людзі, гледзячы на гаспадара і сабаку?
5. Прачытайце твор выразна.
6. Падумайце, чаму так гавораць: «Сабака — сябар чалавека».

 Якую жывёліну вы б хацелі мець? Раскажыце, як вы яе назавяце, як будзеце даглядаць. Што спатрэбіцца для яе догляду?

Прачытайце верш. Замест малюнкаў называйце патрэбныя словы. Падумайце, на якую тэму гэты верш.

Грыбы

Артур Вольскі

З моху выгнуўся гарбок.

А пад ім сядзіць .

Гэй, грыбок баравы!
Не хавай галавы.
Паблукаю па бару —
усе грыбочкі пабяру!

А :
— Цінь-цінь,
і для іншых
кінь-кінь!

Будзе ўсю зіму
без грыбочкаў плакаць горка.

Слёзы — градам з вачанят:
— Чым карміць ваверчанят?!

Я схаваў адразу ножык.

У мяне — паўнюткі .

Лепш парадую вавёрку
і грыбоў пакіну горку
на пянёчку ля сасны,
каб хапіла да вясны...

Эх, і смачныя грыбочкі —
проста з лесу, а не з бочкі!

1. Як вы лічыце, гэты твор пра грыбы, пра вавёрчыну сям'ю ці пра беражлівыя адносіны да лясных багаццяў? Растлумачце сваю думку.
2. Як гэты твор характарызуе аўтара?
3. Пра што трэба памятаць, калі збіраеш лясныя дары?
4. Назавіце ў вершы словы, якія рыфмуюцца. Прыдумайце такія словы самі.

АБМЯРКОЎВАЕМ ПРАЧЫТАНАЕ

1. Назавіце персанажаў. З якіх яны тво-раў? Хто аўтары гэтых твораў? Чым вам запомніліся гэтыя персанажы? Дайце ім характарыстыку.

2. Назавіце творы, прысвечаныя: 1) ахо-ве птушак; 2) ахове раслін; 3) клопату пра свойскіх і дзікіх жывёл. Хто аўтар гэтых твораў?

3. Узнавіце вершаваныя радкі. З якіх яны твораў? Назавіце аўтараў гэтых твораў.

а) Я прашу вас, ...,
Ландыш не губіце,
... на свеце
Вечна беражыце.

б) Эх, і ... грыбочкі —
проста з лесу, а не з ...!

в) І ... словы ў сэрцах дзяцей
Ласкавыя струны кранулі,
І ... дзеці — прыклад для людзей! —
Сініцы ... вярнулі.

4. Прачытайце спалучэнні слоў. З якіх яны твораў? Назавіце аўтараў. Які з гэтых твораў вас найбольш уразіў? Чым?

1. Суровая зіма → высокія гурбы → бярозавыя венікі = ...

2. Прыгожы парк → векавыя ліпы → шпачыная сям'я = ...

3. Чырвоныя кропелькі → мамыны пацеркі → божыя кароўкі = ...

4. Тралейбусны прыпынак → белы пуховы камяк → ружовы язычок = ...

5. Прыдумайце і раскажыце па малюнках казку «Падарожжа пластыкавай бутэлькі».

Па зямлі прайшлося сонца
цёплымі праменямі.
А вясна ўслед пралескі
рассыпала жменямі.

Тадзіяна Кляшторная.

**КОЛЕРЫ
ГОДА.
ВЯСНА**

Люты ўцёк,
люты знік.
І пацёк
снегавік.
Дзе твой сок,
сакавік?

Як хораша квітнеюць *краскі* —
у родным краі *красавік*.

Май вырасціў траву.
Я траву кароўцы рву.

Васіль Жуковіч.

ГОДЗЕ, СНЯЖЫНАЧКІ, СЫПАЦА З НЕБА! (Янка Журба)

— Шкада, што зіма канчаецца, — уздыхнуў Лянок. — Памятаеш, як мы коўзаліся на горцы?

— Не сумуй, Лянок, — сусцшыла яго Васілінка. — Цябе чакае футбольнае поле. Вось падсохне зямля і можна гуляць. Хочаш, я навучу цябе скакаць праз скакалку?

Якая пара года падабаецца вам? Чаму?

Жабра́к — вельмі бедны; той, хто жыве з міласціны; старац.

Сва́рба — сварка, спрэчка з крыкам, шумам, лаянка.

Стро́ілася ў кве́ткі — *тут*: апранала зямлю ў кветкі.

Прачытайце назву твора. Разгледзьце малюнак. Як вы думаеце, хто пасварыўся? Прачытайце апавяданне і адкажыце на пытанне аўтара.

Сварба

Пасварыліся вясна з зімою, ну і давай адна адной на злосць рабіць.

— Я, — кажа вясна на зіму, — не буду з табой шмат гаварыць!

— Маўчы, маўчы, — бурчала белая зіма.

Ну і пачалі адна адной наперакор рабіць. Зіма паўзе з марозам — вясна лезе з адлігай, і зноў няма парадку.

Цярпелі людзі, цярпелі, а пасля давай сход рабіць, давай радзіць, на чым тут баку ім стаць. Адны казалі:

— Мы яшчэ не вымаляцілі збожжа, не навазілі дроў, не адпачылі пасля летняй працы, хай пабудзе зіма.

Другія зноў крычалі:
— Вон зіму! Яна нас
памарозіць; мы і так
лапці патапталі, кажу-
хі абадралі. Досыць нам
яе; хочам вясны.

І немаведама, як то
яно прайшло б на тым
сходзе, каб не ўвайшоў
старэнькі жабрак і не
пачаў жаліцца на зіму.

Праўда, вушы былі
абмарожаны, рукі па-
трэсканы, світка рвана,
сам ён дрыжаў ад холаду. Увесь сход за-
крычаў у адзін голас:

— Не хочам зімы! Хай вясна ідзе да нас!
Бедная зіма горка заплакала, слёзкі яе
цяклі са стрэх, разліваліся па зямлі, збя-
галі ў лужы, з лужаў — у рэчкі, з рэчак —
у моры, з мораў — у акіяны.

А вясна смяялася, строілася ў кветкі,
скакала на палях, песцілася па садах, шча-

бята́ла з птушкамі, цалава́лася з дзеткамі,
аж пакуль не пасварылася з летам.

Хто цяпер адолее, скажыце, дзеткі, самі?

Паводле Цёткі.

1. Як наступалі адна на адну зіма і вясна?
2. Што казалі людзі на сходзе? Хто дапамог вырашыць спрэчку? Як гэта адбылося?
3. Прачытайце, як павяла сябе зіма. Што зрабіла вясна ў адказ? Чаму?
4. Якія прыродныя з'явы падказалі аўтару змест твора?
5. Падзяліце твор на тры сэнсавыя часткі. Пра што гаворыцца ў кожнай частцы? Перакажыце твор.

 Зрабіце інсцэніроўку твора.

 Годзе — хопіць, дастаткова.
Жэўжык — свавольнік.

Прачытайце і адгадайце загадку.

- Без рук, без ног, а маляваць умеє.

Паслухайце верш і скажыце, пра якія прыкметы вясны ў ім гаворыцца.

Песня аб вясне

Якуб Колас

Уцякай, мароз-дзядуля!
Чуеш ты, стары, ці не?
На пагорках — бўлі-гўлі! —
Песні чу́юцца вясне.

Звоніць, скача, як дзіцятка,
Гэты жэўжык-ручаёк,
На яго, бы тая матка,
Сонца кідае свой зрок.

...А зіма аж пачарнела —
Годзе ёй тут кросны ткаць!..
Гэй, малёнства, жы́ва, смела
Выйдзем вёсну прывітаць!

1. З дапамогай якіх слоў Якуб Колас паказвае мароз як жывую істоту?
2. Як гучаць песні вясны? Хто іх спявае? Чаму аўтар называе ручаёк жэўжыкам? З кім яго параўноўвае? Чаму?

3. З кім аўтар параўноўвае сонца? Што агульнае паміж маці і сонцам?
4. Ад чаго пачарнела зіма? Што забараняе зіме аўтар? У якім значэнні ўжыты выраз «красны ткаць»?
5. З якім заклікам звяртаецца аўтар да дзяцей? Як вы разумееце выраз «вясну прывітаць»?
6. Хто адлюстраваны на малюнках? Прачытайце адпаведныя радкі верша.
7. Вывучыце верш на памяць.

Прачытайце словы беларускай народнай вясновай песні. З якімі надзеямі чакалі людзі вясну?

Блаславі, Божа мілы, зіму замыкаці,
Зіму замыкаці, вясну аклікаці.
Зімою ў вазочку, вясною ў чаўночку,
У цёплым леце ў карэце.
Дай, Божа, на жытачка род,
На статачак плод,
Людзям на здароўе.

**ХАЙ СНЕГ, ХАЙ МАРОЗ — У ВЯСНОВЫМ ПАДЛЕСКУ
КРАСУЮЦЬ БЛАКІТНЫЯ КВЕТКІ — ПРАЛЕСКІ
(Паліна Грынчанка, Алена Церашкова)**

Прачытайце загадку. Адгадайце яе.

З сонейкам ды з кветкамі прыходзіць.

З ручаямі карагоды водзіць.

Абудзіла ўсё наўкол ад сну.

Сустракайце песнямі

У Н ^С я В

Лёля Багдановіч.

Якія словы дапамаглі адгадаць загадку?

Паслухайце апавяданне. Назавіце першыя прыкметы вясны.

Першы колер вясны

Фама Рамашка

Прыгрэла сонейка. Пасыпаўся з галінак дрэў калючы іней. Неба стала блакітнае-блакітнае.

— Дзінь-дзінь-дзінь, — закапалі кропелькі з ледзяша, які звісаў са страхі.

Адна кропелька, другая, трэцяя. Блакітныя, бы кавалачкі неба. Ды і сам лядзяш

блакітны. Зірнула Алеська на снег. І ён
блакітны. І дрэвы блакітныя. І нават сця-
жынка. Прыжмурыла дзяўчынка вочы і
пытае:

— Мамачка, чаму ўсё стала блакітнае?

— Гэта, дачушка, першы колер вясны, —
адказала мама.

— Зіма канчаецца! Зіма канчаецца! —
узрадавалася Алеська.

1. Які першы колер вясны? Што выглядала блакітным?
2. Што дзяўчынцы нагадвалі кропелькі, якія капалі з ледзяша?
3. Прачытайце твор. Раскажыце, як пачыналася вясна.

Адгадайце загадку.

З-пад снегу выйшла,
Расцвіла,
І так,
Што аж зіма ўцякла.

Міхась Пазнякоў.

Пралескі — першыя веснікі вясны. Якія перша-
цветы вы яшчэ ведаеце? Паслухайце верш.

Пралеска

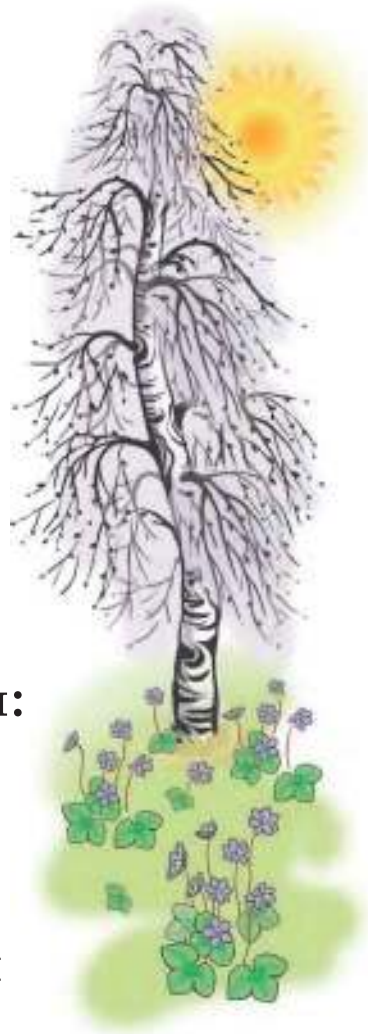
Вера Вярба

Белыя бярозы
Спалі на ўзлеску,
Як сваю галоўку
Ўзняла пралеска.

Тоненькую ножку
З-пад пярыны белай
На зямлю пралеска
Ставіла нясмела.

А снягі наўкола —
Ні канца, ні краю.
Страшна стала кветцы:
«Я адна — жывая».

Кажа зверху сонца:
«Зорачка лясная,
З новым нараджэннем
Я цябе вітаю!»

Белыя бярозы
Разам зашапталі:
«Мы цябе, пралеска,
Усю зіму чакалі».

І старая елка
Голасна ўздыхнула:
«Вясна надыходзіць,
А зіма мінула».

1. Калі і дзе расцвіла пралеска? Як пра гэта сказаў аўтар?
2. Прачытайце, як сустракалі пралеску сонейка, бярозы.
3. Што сказала старая елка, калі расцвіла пралеска? Прачытайце.
4. Якія словы выкарыстаў аўтар, каб намалюваць пралеску? Як адносіцца аўтар да кветкі?

 Хто з вас бачыў гэту кветачку? Намалюйце словамі, як выглядае пралеска.

Прачытайце прыкмету. Што новае вы даведаліся пра вясну?

○ Калі гракі адразу на гняздо ляцяць, вясна будзе цёплая.

**РАДЫ МЫ ВЯСНУ СУСТРЭЦЬ, ПРОСІМ СОНЦА
КРАЙ КАХАНЫ АБУДЗІЦЬ І АБАГРЭЦЬ**
(*Зоська Верас*)

— Ой, якая прыгожанькая птушачка! — усклікнула Васілінка.

— Гэта шпак. Цішэй, напалохаеш! — стрымаў яе Лянок.

— Нейкі ён стомлены, — прашаптала Васілінка на вуха Лянку.

Лянок выключыў тэлефон і сказаў:

— Канечне, стомлены. Ведаеш, колькі ён да нас ляцеў?!

— Ой, Лянок, а мы з табой, мабыць, першыя з класа шпакоў убачылі, — узрадавалася Васілінка. — Пойдзем пакажам фотаздымак аднакласнікам.

Раскажыце, якіх птушак вы бачылі ўвесну.

Прачытайце і растлумачце сэнс прыказкі.

○ Жаваранак прылятае на праталіну, шпак — на прагаліну, жораў — з цяплом, а ластаўка — з лістом.

Правільна вымаўляйце гукі [г], [ў], [ц’].

Разгледзьце малюнак. Каго сустракаюць дзеці?

Прылёт птушак

Ціхая раніца. Сонейка толькі што ўзышло. У полі яшчэ ляжыць снег. Толькі ўзгоркі чарнеюць. Лужынкi сцягнуліся за ноч лядком. Але ўжо чуваць вясна, і ўсё пазірае па-вясенняму.

Выйшаў малёнькі Ясь на двор. Весела так яму, лёгка на сэрцы. Прыгрэе зараз сонца, добра будзе гуляць на дварэ.

Ціха! Што гэта звоніць у небе тоненькім срэбраным званочкам? Так хораша, так міла — душа замірае! Ясь прыслухаўся. Не відаць нічога, а ў небе разліваецца тоненькая песенька, як грае хто на срэбранай дудачцы. Гэта жаваранак! І так весела Ясю, здаецца, каб можна было, пацалаваў бы мілую птушачку. Галубка! Яна ўжо вярнулася з далёкай старонкі ў наш бедны край і ў ясным небе заліваецца дзіўнаю песняю.

— Тата! Тата! Чуеш жаваранка?

Бацька Яся прыслухаўся.

— Але, жаваранак. Ну, зараз, брат, і шпак прыляціць, а там і бусел, а за ім і ўсе птушкі.

Рад Ясь, што першы пачуў ён жаваранка, і пабег хваліцца сваім сябрам. Дзеці выходзілі на двор слухаць першую песню вясны. Ім было весела.

— Эх, дзеці! Не скоро яшчэ вясна, — ка-
заў хто-небудзь старэйшы.

Дзеці не любілі слухаць такія рэчы. Яны любяць вясну, яны любяць, каб гаварылі ім аб вясне. А часам і праўда захаладае; дзеці кажуць: «Зусім не холадна; не толькі не холадна — гарача нават».

Кожную новую госцю-птушку дзеці су-
стракаюць з радасцю.

Праз некалькі часу прылятае шпак. Хо-
ладна, туман, а ён мала дбае. Спявае на ўсё
поле вясёлыя песні, седзячы дзе-небудзь на
голай бярозе, як бы і холаду яму няма.

Паводле Якуба Коласа.

1. Чаму Ясю было весела і лёгка на сэрцы?
Прачытайце, як аўтар піша пра стан хлоп-
чыка.
2. З чым аўтар параўнаў песню жаваранка?
Чаму хочацца пацалаваць мілую птушачку?
3. Што казалі дзецям старэйшыя? Падумайце,
чаму дзеці не пагаджаліся з імі.
4. Якімі пачуццямі напоўнены твор? Знайдзі-
це словы, з дапамогай якіх аўтар выказвае
гэтыя пачуцці.

5. Як вы разумеете выраз «мала дбае»?
6. Падзяліце твор на сэнсавыя часткі ў адпаведнасці з планам.

П л а н

1. У небе ціха разліваецца тоненькая песенька.
 2. Дзеці выходзілі на двор слухаць першую песню вясны.
 3. Не скоро яшчэ вясна.
 4. Кожную новую госцю-птушку дзеці сустракаюць з радасцю.
7. Перакажыце твор па частках у групах.

 Чаму кажуць, што вясной абуджаецца прырода? Хто вас будзіць раніцай? Як вы вітаецеся раніцай у сям'і? Якую раніцу вы любіце: сонечную ці пахмурную, з дожджыкам ці ветрам?

Пры вітанні беларусы карыстаюцца рознымі выразамі, напрыклад: «Добры дзень вам!», «Дзень добры!», «Дзень добры ў хату!», «Добрага дня!».

Падумайце і скажыце, якімі словамі можна вітаць вясну.

Прачытайце верш. Навошта аўтар будзіць дзетак?

Вясенняя раніца

Міхась Чарот

Гляньце, дзеткі, у аконца,
Ды пара ўжо ўставаць.
Як прыгожа там бясконца.
Сорам, дзеткі, позна спаць!
Заглянула сонца ў вочкі,
Дзень прыйшоў — даволі сну.
На свет гляньце, галубочки,
Усе вітаюць там вясну.
Зелянее траўка ў полі.
У небе птушачкі пяюць.
Эх, зімы не будзе болей,
Хутка кветкі зацвітуць.

1. Якія вясновыя прыкметы паказвае аўтар у вершы? Знайдзіце і прачытайце адпаведныя радкі.
2. Чым узрадаваны аўтар? Прачытайце.
3. Знайдзіце ў вершы словы з ласкавым адценнем. Чаму іх так многа ў вершы?
4. Падрыхтуйцеся і прачытайце верш выразна.

**ЯК ВЯСНА ПРЫЙШЛА Ё ГАІ,
РАЗБУДЗІЛА РУЧАІ І ПАКЛІКАЛА ІЗНОЎ
ПТУШАК З ВЫРАЮ ДАМОЎ** (Максім Танк)

Прачытайце загадку. Адгадайце.

Не пад'ёмны кран,
Ды штосьці
Ён ад крана мае:
Лёгка,
лоўка на балоце
Жабак падымае.

Уладзімір Карызна.

Белага бусла называюць сімвалам нашай краіны. Чаму? Што вы ведаеце пра паводзіны гэтай птушкі? Як адносяцца да гэтай птушкі людзі?

Баранá — прылада для рыхлення глебы.

Бусля́нка — гняздо буслоў.

Завіха́цца — *тут*: вельмі старанна працаваць.

Інтэрна́т — *рус.:* общежитие.

Узру́шаныя — усхваляваныя.

Птушыны інтэрнат

Яраслаў Пархута

Аднойчы ў таполі навальніца зламала вершаліну. Людзі заўважылі непарадак, усцягнулі на дрэва старую барану і сказалі:

— Няхай хоць птушкам паслужыць.

І праўда. Вясною прыляцелі аднекуль буслы і пачалі завіхацца — майстраваць гняздо. Носяць сухія галінкі, шматкі моху, леташнюю салому і радуюцца: хутка зажывуць у новым доме!

А вераб'і ўвесь гэты час гойдаліся на галінках і толькі пасміхаліся:

— Ці ў ім жыцьмуць?! Ці ў ім жыцьмуць?!

Іх падтрымалі шпакі:

— Дарма ўюць! Дарма ўюць!

А калі буслы нарэшце закончылі будаўніцтва і з вясёлым клёкатам паведамілі, якое ў іх цудоўнае жытло атрымалася, вераб'і першыя спахапіліся і пачалі прасіцца ў падсуседзі. Буслы падумалі-падумалі і дазволілі вераб'ям пасяліцца разам.

Узрушаныя шпакі ад зайздрасці ажно свіснулі: маўляў, не шкодзіла б і ім прысуседзіцца!

— Такі клопат! Такі клопат! — сказалі буслы і шпакам таксама далі дазвол.

Але як ні стараліся шпакі прыстроіцца да буслінага гнязда — не змаглі. І тады з ельніку прыляцеў дзяцел і пачаў рабіць ім дупло. Ніжэй буслінага жытла, ніжэй вераб'інага. А калі ўбачыў, што кватэра шпакам цудоўная выйшла, дык рашыў заадно і сабе дупло змайстраваць.

На старой таполі нібы інтэрнат атрымаўся.

Але аднойчы рыжы кот Фядот вырашыў праверыць буслянку.

І тут дзяцел першы ўзняў трывогу.

Стукнуў тройчы ў сук:

— Кот-кот-кот!

Усхапіліся шпакі ды завагаліся:

— Біць ці не? Біць ці не?

— Біць-біць-біць! — закрычалі вераб'і, кінуліся ў атаку і пачалі калашмаціць Фядота — ажно рыжая поўсць паляцела. Тут і шпакі пасмялелі, памагаць пачалі. А калі на той гоман з бліжняга балотца прыляцелі бусел з бусліхаю, на таполі быў поўны парадак: бусляняты спрасонку пазяхалі на мяккай пасцельцы, шпакі з вераб'ямі абмяркоўвалі нядаўнюю падзею, а кот Фядот ляжаў у крапіве і лічыў сінякі.

З таго часу жыхары птушынага інтэрната жывуць спакойна. А кот Фядот за вярсту абыходзіць старую таполю.

1. Чаму буслы пачалі майстраваць гняздо на старой таполі?
2. Як аднесліся да гэтай падзеі вераб'і і шпакі?
3. Каму буслы дазволілі пасяліцца побач?
4. Як суседзі выратавалі буслянят? Прачытайце.
5. Падумайце, чаму аўтар даў твору такую назву.

 Прачытайце прыказку.

○ Што аднаму не пад сілу, тое лёгка калектыву.

Як вы яе разумеете? Ці падыходзіць прыказка да зместу апавядання «Птушыны інтэрнат»?
Растлумачце.

Прачытайце скорагаворку. Правядзіце спаборніцтва, хто хутчэй і правільна раскажа скорагаворку.

○ Белы бусел ля буслянкі буслянятам баяў байкі.

АБМЯРКОЎВАЕМ ПРАЧЫТАНАЕ

1. Хто аўтар твораў «Прылёт птушак», «Песня аб вясне»? Які настрой перадае кожны твор? Якімі фарбамі можна адлюстраваць гэты настрой?

2. Прачытайце радкі з верша. Прыгадайце яго назву і аўтара. Які малюнак можна зрабіць да верша?

Зелянее траўка ў полі.
У небе птушачкі пяюць.
Эх, зімы не будзе болей,
Хутка кветкі зацвітуць.

3. Прачытайце верш самі сабе. Хто ў ім размаўляе? Якой вы бачыце бярозку ў творы? Знайдзіце словы, якія паказваюць бярозку як жывую істоту.

Вясновая бярозка

Ніна Галіноўская

— Чаму ты, бярозачка,
гэтак прыбралася?
У госці да клёна,
напэўна, сабралася:
На кожнай галінцы
вісяць завушніцы,
Сукенка — сама
пазайздросціць царыца.
— Хто з добрай душою —
жаданы мой госць,
Для іх мой убор
і мая прыгажосць.

Прачытайце верш выразна па ролях.

4. Прыміце ўдзел у гульні-падарожжы па творах раздзела. Выберыце маршрут, прыгадайце творы і іх аўтараў.

Маршрут 1

1. Выйдзіце на двор і паслухайце спеў птушак разам з дзецьмі з твора ... аўтара

2. Вазьміце фарбу з твора ... аўтара ..., каб намаляваць веснавое неба.

3. Дапамажыце птушкам уратавацца ад ката ў творы ... аўтара

4. Дапамажыце жабраку з твора ... аўтара ... хутчэй перажыць зіму.

Маршрут 2

1. Скіруйцеся ў лес і адшукайце кветку з верша ... аўтара

2. Паспяшайцеся на сход, дзе людзі вырашалі лёс пор года. Пра гэты сход раскажэце ў творы ... аўтара

3. Завітайце ў дзіцячы сад і пабудзіце дзяцей словамі з верша ... аўтара

4. Адшукайце ў траве «пакрыўджанага» ката з твора ... аўтара

5. Прачытайце верш.

Вясняна

Яўген Крупенька

Сёння рана-рана
Крочыла Вясняна,
З прамяністых рукавоў
Выпускала сакалоў.
Там, дзе яны селі,
Дрэвы зелянелі.
Там, дзе яны палі,
Кветкі вырасталі.
І звінелі песні
Ў сінім паднябессі.

Якой вы ўявілі Вясняну? Што за дзіўных
сокалаў яна выпускала? Чые песні звінелі
ў паднябессі?

 Складзіце казку, як Вясняна прыйшла
на нашу зямлю. Хто з герояў прачытаных
твораў мог ёй дапамагаць? Каму яна павін-
на была супрацьстаяць?

**Сям'я –
ПРЫТУЛАК
ДАБРЫНІ**

І ДАРОСЛЫЯ, І ДЗЕЦІ — УСЕ СУСЕДЗІ ПА СУСВЕЦЕ (Уладзімір Мазго)

Адгадайце загадку.

Вакол зямлі нас водзіць часта,
На дно марское апускае,
Да самых зорак узнімае...
Мы з ёй сваё шукаем шчасце.
А хто шукае — той знаходзіць,
Жыве прыкмета ў народзе.

Іван Муравейка.

Раскажыце, пра што вы марыце. Кім хочаце
стаць, калі вырасцеце?

Дзіцячыя мары

Тадзіяна Кляшторная

— Дарослым хутчэй бы мне стаць,
Хутчэй бы пайсці працаваць.
На першую, мабыць, зарплату
Я б накупляў шакаладу.

— А я — самых смачных пірожных!

— А я — у шакаладзе марожаных!

Апошняя прамовіла Міла:
— А я б падарунак купіла
Мамачцы — лепшы ў свеце.
— І мы! —
Закрычалі ўсе дзеці.

1. Пра што марыў кожны з герояў? Прачытайце.
2. Ці спадабалася дзецям мара Мілы? Чаму?
3. Чыя мара вам найбольш даспадобы? Чаму?
4. Як вы разумееце сэнс прыказкі?
 - Добрае дзіцятка бацькоў думкі адгадвае.

Знарók — *рус.:* нарочно.

Шы́ба — шкло, устаўленае ў аконную раму.

Незнарок і знарок

Вісарыён Гарбук

Лўжына яшчэ здалёк убачыла Юру і ўзрадавалася.

— Бяжы сюды, пагуляй са мной! — паклікала яна.

Юра з разгону пераскочыў цераз лужыну, толькі п'ёрскі ва ўсе бакі паляцелі з-пад чаравікаў.

— Давай гуляць, хто вышэй падскочыць, — сказаў Юра.

Лужына, нібы дураслівае шчаня, то адступала перад хлопчыкам, то хапала яго за ногі, узлятала фантанам і абсыпала дажджом. Нарэшце яна так раздурэлася, што абліла Юру з галавы да ног.

— Ай! — спужаўся хлопчык. — Што я цяпер буду рабіць?

— Бяжы да мяне! — паклікала Юру гліна, што ляжала непадалёку. — Мяне дождж размачыў, і ты налепіш сабе цацак.

Прысеў Юра перад глінаю і ўзяўся за работу. Вылепіў ракету, паставіў яе на пляцоўку для запуску. Побач выстраіліся самалёты і самазвалы. Вартаваць ракетадром даручыў кату Цімку і аўчарцы Сігналу, якіх вылепіў пасля.

Зірнуў Юра на свой касцюмчык, уздыхнуў і пабег па вуліцы.

Тут убачыў яго высокі плот і пачаў дражніцца:

— А ты не ведаеш, што я за спінай хаваю?

— Падумаеш, — адказаў Юра, — узлезу на цябе і пагляджу.

— Не, не ўзлезеш. Я высокі.

Падбег Юра да плота і пачаў караскацца. Узабраўся, сеў, паглядзеў наўкол і сказаў:

— Хто перамог?

— Пабачым, як ты злезеш, — усміхнуўся плот.

— Магу нават саскочыць, — пахваліўся Юра.

— А я цябе не пушчу, — плот учапіўся сучком за Юраву куртачку.

— А я ўсё роўна саскочыў, — адказаў Юра, апынуўшыся на зямлі.

Калі хлопчык сядзеў наверху, яго ўбачылі каменьчыкі, насыпаня каля хаты цёткі Дашы, і паклікалі да сябе.

— Нам так абрыдла ляжаць на адным месцы. Пагуляй з намі.

Падбег Юра да каменьчыкаў і пачаў падкідаць іх угору. Усім было весела, і кожны

каменьчык спяшаўся хутчэй трапіць у рукі да хлопчыка.

Раптам адзін, самы нецярплівы, вырваўся з пальцаў у Юры і паляцеў зусім не ў той бок. Юра і ахнуць не паспеў — дзынь! Каменьчык разбіў шыбу ў акне цёткі Дашы і заляцеў у пакой.

Спалохаўся Юра, разгубіўся. Але тут яго выратавалі ногі. Яны самі — хлопчык і вокам не паспеў міргнуць — прынеслі Юру дадому.

— На каго ты падобны! — пляснула рукамі маці.

— Я незнарок, — адказаў Юра.

— Што ж ты цяпер будзеш рабіць? — спытала маці.

— Не ведаю.

— Хіба ты забыўся, чаму я цябе вучыла?

— Не: зрабіў дрэннае незнарок — папраў на добрае знарок.

— Ну дык бярыся за работу.

Юра зняў куртачку, зашыў яе, вымыў, павесіў сушыць, паваксаваў чаравікі, па-

мыўся сам, пераапануўся і моўчкі падышоў да маці.

— Вось і малайчына! — пахваліла маці. — Але чаму ты такі сумны?

— Эх, — уздыхнуў Юра, — так незнарок усё робіцца. Мама, я да цёткі Дашы павінен схадзіць. У яе шыба разбілася.

1. Як вы разумеете заглавак апавядання? Прыдумайце сваю назву твору.
2. Прачытайце апошні абзац твора. Як вы разумеете словы Юры?
3. Уявіце сябе героем гэтага апавядання. Як бы вы паводзілі сябе на месцы Юры?
4. Паразважайце, якім мог быць працяг гэтай гісторыі. Як Юра выправіў свой дрэнны ўчынак? Хто дапамог яму?
5. Раствлумачце сэнс прыказкі.
 - Бацькоўскае слова дарэмна не гаворыцца.
6. Падзяліце апавяданне на часткі згодна з прапанаваным карцінным планам (с. 90) і падрыхтуйце падрабязны пераказ твора.

Запомніце ветлівыя словы і выразы, з дапамогай якіх можна папрасіць прабачэння: «Прабачце, калі ласка!», «Я прашу прабачэння!», «Вельмі шкадую, што нарабіў вам клопату», «Не сярдуіце, прашу вас, так атрымалася», «Даруйце мне, мне вельмі непрыемна», «Даруйце мне, калі ласка, я памыліўся».

ДОМА МАМЕ ПАМАГАЦЬ — НЕ РУКАМІ ПАМАХАЦЬ (Рыгор Барадулін)

— Васілінка, выйдзеш гуляць? — гукнуў дзяўчынку Лянок.

— Не магу! Трэба маме дапамагчы, — адказала Васілінка. — Яна зараз сястрычку пераапранае.

— А мне дазволілі пакатацца на веласіпедзе. Хочаш, дам табе пакатацца? — не сунімаўся Лянок.

Як вы думаеце, пойдзе Васілінка гуляць ці застанецца дапамагаць маме? Як бы вы паступілі на яе месцы?

Пісягі — *тут*: брудныя сляды на сталі.

Паслухайце верш і скажыце, ці парадуюцца маці такой дапамозе.

Памочніца

Галіна Каржанеўская

Ледзьве мама ў кватэру —
Да яе спяшае Вера
І дакладвае ёй з ходу
Пра вялікую работу.
— Я вячэру згатавала!
(У муцэ чамусьці зала.)
— Стол я выцерла! (Але
Пісягі на тым сталі.)
— Я мяла, як ты вучыла!
(У куце мятлу забыла.)
— Я памыла сарафан!
(У ванне — мора-акіян.)
— Вось якая я чысцюля!
...Разгубілася матуля.
Думу думае: як быць?
Ці хваліць, ці не хваліць?

1. Пра што паведамiла маме Вера?
2. Прачытайце, якія справы па хатняй гаспадарцы рабіла Вера і што з гэтага выйшла.
3. Чаму матуля разгубілася? За што можна пахваліць дзяўчынку? Якія парады ёй даць?
4. Падрыхтуйце выразнае чытанне верша.
5. Раствлумачце сэнс прыказак.
 - Дзе рукі і ахвота — там вялікая работа.
 - Акуратная работа акуратных людзей любіць.

Разгледзьце малюнак. Прачытайце назву апа-вядання на с. 94. Як вы думаеце, якая гісторыя адбылася? Прачытайце твор і параўнайце са сваім меркаваннем перад чытаннем.

З перапуду — рус.: от испуга.
Лазенька — тут: ванны пакой.
Шпалеры — рус.: обои.

Мышка Пік-Пік прыбірае норку

Людміла Рублеўская

(Урывак з аповесці-казкі
«Прыгоды мышкі Пік-Пік»)

Летам у кватэры, дзе жыла мышка, адбыўся вялікі рамонт. Пік-Пік ледзь перажыла гэтую страшэнную навалу — цэлы тыдзень у доме пахла фарбамі, тупалі незнаёмыя людзі, мэблю перасоўвалі з месца на месца. Асабліва цяжка было прабірацца на кухню. Але ўрэшце ўсё скончылася, і кватэра зрабілася вельмі прыгожай: падлога блішчыць, столь бялюсенькая, на сценах — новыя шпалеры.

Пахадзіла мышка па абноўленых пакоях, па зайздросціла гаспадарам. Вярнулася ў сваю норку і ледзь не заплакала: якое, аказваецца, бруднае і неўладкаванае яе жытло! Усё шэрае, пыльнае, на падлозе тоўсты слой смецця: агрызкі, шалупінне семачак,

цукерачныя абгорткі, шматкі газет. З усяе мэблі — толькі ложкак — цукерачная каробка.

— Нічога не зробіш, давядзецца прыбіраць!

Ніколі раней на гэты сумны занятак мышка часу не марнавала. «Здаецца, галоўнае — вымыць падлогу. Але насіць у норку ваду цераз усю кватэру... Калі мышка не ідзе па ваду, вада сама павінна прыйсці да мышкі», — мудра падумала Пік-Пік.

Усе ў доме спалі. Мышка збегала на кухню і ў лазеньку, адварнула краны і, паназіраўшы, як вада запаўняе ванну і мыйку, пайшла спаць.

Прачнулася мышка ад холаду. Расплюшчыла вочы і ўбачыла над сабой столь, якая чамусьці хісталася. Цукерачная каробка — ложкак — пагойдвалася пасярод пакоя на хвалях!

— Гвалт! — шэптам сказала мышка, бо голас у яе знік з перапуду.

На шчасце, прачнуўся тата і захацеў надзець пантофлі, якія даўно сплылі ў другі кут пакоя. Татавы ногі апусціліся ў халодную ваду... Ад татавага ўскрыўку прачнуліся

ўсе: і мама, і Веранічка, і кошка Пепіта. Веранічка засмяялася і пачала бегаць па вадзе і ганяць з кута ў кут пантофлі, як маленькія караблі. Мама пабегла перакрываць краны, а тата стаяў босымі нагамі ў вадзе і шаптаў:

— Гэта канец свету! Вялікі патоп!

Між тым мама перакрыла краны і сабрала анучай з падлогі ваду. Пантофлі і мышкін ложак перасталі пагойдвацца на хвалях, але кватэра не была больш такой чыстай і прыгожай: з мышкінай норкі вымылася столькі смецця, што яно забрудзіла ўсю кватэру.

Мама пачала высвятляць, хто адкрыў краны, і мышка схавалася ў норку. Там было мокра, але незвычайна чыста. Да таго ж адзін з татавых пантофляў заплыў у норку, і мышка прызначыла яго сваёй канапай.

1. Чаму мышка Пік-Пік вырашыла прыбраць у сваёй норцы?
2. Што здарылася з норкай мышкі пасля таго, як яна адкруціла краны з вадой і пайшла спаць?
3. Як бы вы растлумачылі мышцы, што трэба асцярожна абыходзіцца з водаправоднымі кранамі і берагчы ваду?

КРЫНІЧКА БАБУЛІНАЙ І ДЗЯДУЛЕВАЙ ДАБРЫНІ

— Лянок, ты чаго сёння такі шчаслівы? —
запыталася Васілінка.

— Едзем да бабулі і дзядулі на дачу! Ве-
даеш, Васілінка, у мяне такая цудоўная ба-
буля. Яна цукеркі не любіць. Мне іх аддае,
нават калі яе пачастуюць.

— Ты ўпэўнены, што яна іх не любіць? —
запыталася Васілінка.

А вы ведаеце, што любіць ваша бабуля?

Прачытайце апавяданне «Што любіць бабуля?» і скажыце, які адказ вы падтрымліваеце.

Што любіць бабуля?

Алесь Якімовіч

— Дзеці, што любіць наша бабуля? — аднаго разу запыталася мама.

— Наша бабуля на дачы любіць працаваць, — сказаў Міхась.

— Наша бабуля ежу любіць гатаваць, — зазначыла Кацярына.

— Наша бабуля ў кватэры любіць прыбіраць, — прагаварыў Пятрусь.

— Наша бабуля любіць нашу ласку, — прамовіла Алесь і прытулілася да бабулі.

1. Якое пытанне задала мама дзецям? Ці лёгка было дзецям адказаць на яго? Чаму вы так думаеце?
2. Прачытайце адказы кожнага з унукаў. Чаму яны выказалі такія думкі?
3. Які з адказаў унукаў вам спадабаўся? Чаму?
4. Як бы вы адказалі на пытанне «Што любіць ваша бабуля?»

Адгадайце загадку.

Пад лісточкам на кусточку
Ў чырвоным каптурóчку
На гародзе вырастала,
Цуда-ягадкаю стала.

Уладзімір Мацвеенка.

Труска́лкі — клубніцы.

Хто з вас дапамагаў вырашчваць клубніцы?

Трускалкі

Уладзімір Мацвеенка

Мы з бабуляй
Каля хаткі
Па вясне
Ўскапалі градкі.
Па расаду
Ўдзвюх хадзілі
І трускалкі
Пасадзілі.
Я палоць
Дапамагала
І вадзіцай
Палівала.

Бабка кажа:
— Заўважай,
Будзе добры
Ўраджай...
А сягоння
Паглядзелі:
Цуда-ягадкі
Паспелі.
Назбірала
Ў сподак я:
— Еш,
Бабулечка мая.

1. Якую працу выконвалі бабуля і ўнучка, каб атрымаць добры ўраджай трускалак?
2. Каго дзяўчынка пачаставала спелымі ягадамі?
3. Як ставіцца ўнучка да бабулі? Падмацуйце свой адказ радкамі з верша.
4. Каго пачаставалі б смачнымі ягадамі вы? Якія словы пры гэтым сказалі б?
5. Ад чыйго імя вядзецца апавяданне ў вершы? Уявіце сябе героям верша і выразна прачытайце яго.

Вэ́снічкі — вузкія дзверцы ў плоце, варотцы.
Неўпрыкме́т — непрыкметна; *тут*: нават і сам не заўважыў.

Раскажыце пра свайго дзядулю. Якія цікавыя і карысныя справы вы робіце разам з дзядулем?

Як сон знайшлі

Васіль Ткачоў

Дзед Васіль устаў рана, паглядзеў на ўнука, паправіў коўдру, якая спаўзла на падлогу.

— Спі, унучак. А мой сон недзе згубіўся...

Максімка пачуў дзедавы словы, працёр вочы кулачком:

— Дзядуля, а дзе твой сон згубіўся?

— Дзе, пытаеш? Я і сам не ведаю. Ляжу, а не спіцца, усё ўспамінаю розныя здарэнні, перабіраю іх у памяці... А ты чаго не спіш? — хітравата прыплюснуў вочы дзед.

— Не ведаю, — пакруціў галавой Максімка, а потым прапанаваў: — А давай сёння пашукаем твой сон?

— Добра, — згадзіўся дзядуля.

Яны дапамаглі бабулі пакарміць парсючка, курэй, сабаку, а пасля і самі паснедалі.

— Ну што ж, пайшлі, унучак, мой сон шукаць, — узняўся з-за стала дзед Васіль.

Яны выйшлі на двор, узялі кош і пакіравалі на вуліцу. Шырокая вясковая вуліца вывела іх на вузенькую сцежку, якая бегла полем, а потым звярнула ў лес. Там спявалі птушкі. Павольна, быццам на парашуціках, падалі долу першыя жоўтыя лісточкі.

— Дзядуля, глядзі, што я знайшоў! — пахваліўся Максімка і паказаў баравічок.

Грыбоў назбіралі поўны кошык. Дадому лясныя дарункі нёс дзед Васіль. Максімка толькі зрэдку браўся за дужку, падсабляў. Прытупалі ў вёску, адчулі, што натаміліся. Ды вось цікава: абодва зусім забыліся, чаго хадзілі ў лес. Здаецца, сон шукаць, а назбіралі грыбоў.

Селі на лавачку каля хаты, адпачываюць. Дзед сядзеў-сядзеў ды неўпрыкмет і вочы заплюшчыў — заснуў. Выглянула з вёснічак бабуля, убачыла поўны кошык грыбоў, далонямі пляснула ад здзіўлення.

— Цішэй, бабуля, — шэптам папрасіў Максімка. — Дзед сон знайшоў!

1. Як дзядуля растлумачыў унуку, што ён прачнуўся вельмі рана? Што прапанаваў Максімка? Прачытайце па ролях ранішнюю размову дзеда з унукам.
2. Раскажыце, як Максімка з дзедам шукалі дзедаў сон.
3. Якімі словамі Максімка папярэдзіў бабулю аб тым, што дзядуля заснуў?

ПРАНЯСІ ПРАЗ ПАКАЛЕННІ ЧАЛАВЕЧНАСЦЬ І СУМЛЕННЕ (Уладзімір Мазго)

— Лянок, адкуль у цябе гэта пілотка?

— Гэта пілотка майго прадзеда. Ён ваяваў з фашыстамі, быў разведчыкам.

— А адкуль ты ведаеш? — пацікавілася Васілінка.

— Мне бабуля і тата расказвалі.

— А дай мне памераць пілотку, — папрасіла Васілінка.

— Глядзі, акуратна, — папярэдзіў Лянок. — Мне дазваляюць яе надзець толькі ў Дзень Перамогі 9 Мая. У памяць аб прадзеда. Мы яе вельмі беражом.

Спытайце ў сваіх бацькоў, бабулі ці дзядулі, хто з вашых родных і сваякоў удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне.

 Фрэнч — прыталеная куртка ваеннага крою.

 Паслухайце верш. Пра якое свята ў ім гаворыцца?

Праўнук Перамогі

Іван Муравейка

Іду я з прадзедам сваім,
Іду на свята Перамогі.
Дзядуля ў фрэнчы франтавым,
Даўно пажухлым,
Ды зусім
Не пацямнелі ўзнагароды —

І ордэны, і медалі
Блішчаць на сонейку, як зоры,
Нібыта іх яму далі
Не шмат гадоў таму, а ўчора.

Яны расказваюць аб тым,
Як ваяваў савецкі воін,
Як праз агонь, ваду і дым
За родны край у бой ішоў ён.

Іду з дзядулем крок у крок
Да Вечнага агню святога.
Усе глядзяць на мой сцяжок:
Ён — праўнук Сцяга Перамогі.

1. Хто з'яўляецца дзейнымі асобамі верша?
2. Куды ідуць хлопчык з прадзедам?
3. Пра што раскажваюць узнагароды на франтавым фрэнчы дзядулі? Прачытайце.
4. Як вы разумееце сэнс апошняга чатырохрадкоўя верша?
5. Якія думкі, пачуцці абудзіў у вас гэты твор? Навучыцеся чытаць верш выразна, урачыста.

Мінула ўжо шмат гадоў з Дня Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Мы павінны заўсёды паважаць ветэранаў і памятаць пра тое, што яны вызвалілі нашу зямлю ад ворага.

А сустрэнеш дзядулю старога,
Пакланіся яму, гэта ён
Ваяваў, каб прыйшла Перамога
І быў мірны наш дзень і наш сон.

Міхась Пазнякоў.

На плошчы Перамогі ў Мінску ўстаноўлены велічны помнік воінам і партызанам, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Каля абеліска гарыць Вечны агонь. У святочныя дні вучні нясуць каля яго ганаровую вахту.

Даведайцеся, якія помнікі героям Вялікай Айчыннай вайны ёсць у вашай мясцовасці. Раскажыце, як захоўваецца памяць пра воінаў і мірных жыхароў, што загінулі ў вайну.

ТЫ, МОЙ ТАТА, САМЫ ЛЕПШЫ

Прачытайце прыказкі.

- Не так лёгка зрабіць, як сказаць.
- Нічога само не зробіцца.
- Рабі не тады, калі хочаш, а калі можаш.

Як чалавек павінен ставіцца да працы? Якія якасці характару спатрэбяцца, каб выканаць цяжкае заданне? Выберыце патрэбныя словы для адказу: *настойлівасць, гультайства, цярпенне, працавітасць, лянота, упэўненасць, дасціпнасць, хітрасць.*

Касавіца — час пакосу травы.

Прачытайце апавяданне і скажыце, якое слова аўтар называе чароўным.

Чароўнае слова

Міхась Даніленка

Стасікаў бацька працуе трактарыстам. Цяпер, як пачалася касавіца, яго трактар цягне па лузе счэп касілак. Яны страко-

чуць і пакідаюць за сабой шырокую пала-
су в́ыкашанай травы. Стасік, які прынёс
бацьку абед, сядзіць пад кустом у цяньку
і адмахваецца ад аваднёў. Яны злосна гу-
дуць ля хлопчыка, кру́цяцца — спрабуюць
укусиць за руку, за потную шчаку. Хутчэй
бы бацька ішоў!

А той робіць новы круг, праязджае паўз
сына і прыветліва махае рукой.

— Ці скоро, татка? — стараючыся пера-
крычаць шум матора, гукае Стасік.

— Скоро, сын! Скоро.

— Дранікі і боршч астынуць, — гаворыць
Стасік. — А мама на́казвала, каб абед ад-
разу еў.

Нарэшце, зрабіўшы
яшчэ адзін круг, баць-
ка спыняе трактар. Ён
сыходзіць з машыны,
выцірае потны лоб і
спяшаецца ў цянёк да
куста крушы́ны, дзе
чакае Стасік.

— Стаміўся? — пытаецца Стасік.

— Стаміўся, — прызнаецца бацька. — Ды я, брат, знаю чароўнае слова. Яно як рукой стому здымае.

Стасік усхопліваецца, садзіцца на кукішкі і здзіўлена глядзіць на бацьку.

— А што ж гэта за слова такое?

Бацька з апетытам сёрбае боршч. Запівае дранікі малаком і, як на дарослага, глядзіць на сына.

— А слова тое чароўнае — «трэба». Я вось ведаю: трэба скасіць усю дзялянку. Сам зараз падрамлю трохі. А ты павартуй, паглядзі, каб ніхто да машыны не падыходзіў.

Сон зморвае і Стасіка, хіліцца да каленяў галава. Але ён не спіць: помніць бацькава чароўнае слова.

1. Кім працуе тата Стасіка? Што ён рабіў, калі сын прынёс яму абед?
2. Якое слова бацька лічыць чароўным? Як вы думаеце, у чым заключаецца яго незвычайная моц?

3. Знайдзіце і прачытайце ўрывак, з якога можна зразумець, што Стасік навучыўся выкарыстоўваць гэта чароўнае слова.
4. Успомніце і раскажыце, калі і вам дапамагло чароўнае слова *трэба*.
5. Прыведзіце прыклады жыццёвых сітуацый, у якіх людзі выкарыстоўваюць гэта слова.

АБМЯРКОЎВАЕМ ПРАЧЫТАНАЕ

1. Прачытайце ўрыўкі з твораў. Успомніце назвы твораў, з якіх яны ўзяты.

а) ...Разгубілася матуля.

Думу думае: як быць?

Ці хваліць, ці не хваліць?

б) Падбег Юра да каменьчыкаў і пачаў падкідаць іх угору. Усім было весела, і кожны каменьчык спяшаўся хутчэй трапіць у рукі да хлопчыка.

в) Іду з дзядулем крок у крок

Да Вечнага агню святога.

Усе глядзяць на мой сцяжок:

Ён — праўнук Сцяга Перамогі.

2. Разгледзьце выявы лялек. Знайдзіце ў раздзеле творы, якія вам спадабаліся, і выразна прачытайце па ролях, нібы ўдзельнічаеце ў спектаклі тэатра лялек.

Радавод — гэта гісторыя кожнай сям'і, роду, якую можна ўявіць у выглядзе незвычайнага дрэва.

**Жыватворнаю музыкай лета
заварожана ўсё навакол.**

Міхась Пазнякоў.

**КОЛЕРЫ
ГОДА.
ЛЕТА**

Чэрвень. Чарнеюць чарніцы,
і чырванеюць суніцы.

Лета, ліпень.
Лінуў лівень.
Пахнуць ліпы і маліны.

*Жняцы на ніве,
жне жыта жнівень.*

Васіль Жуковіч.

СВЕТ ПЯШЧОТАЮ СОНЦА САГРЭТЫ (Міхась Пазнякоў)

Чэрвень і Сонейка

Клаўдзія Каліна

Бегае Чэрвень з саменькага ранку і да вечара па садах, палях, лясах, і ні ўпынку, ні адпачынку яму няма. Усюды трэба паспець, усё дагледзець.

Не паспеў абабэгчы ўсе сады, паглядзець, ці добрая завязь на дрэвах, як на поле парá: на жыта зірнуць, падрасціць лён, каб даўжэйшы рос, папрасіць, каб Вецер прыгнаў хмару з дажджом ды астудзіў ад спякоты зямлю...

А тут яшчэ трэба ў лес завітаць, дагледзець сунічкі, павярнуць іх да Сонейка, каб сокам наліваліся. А Сонейка ўжо на схіле, хутка і вечар...

— Ох, які кароткі дзень! — скáрдзіцца Чэрвень. — Сонейка, памажы мне, свяці даўжэй.

Сонейка слухае Чэрвеня і кожныя суткі ўсё болей прыбаўляе дня.

Чэрвень за дзень усюды пабывае: паглядзіць, як у лесе даспяваюць сунічкі, загляне ў вожыкаву схованку, пацікавіцца, як гадуюцца малыя важаняткі, і ў гнёзды птушыныя зазірне. Так за турботамі не заўважае, як бяжыць час. І вось чутна, як звіняць на лузе косы, пачалася касавіца... Новыя клопаты ў Чэрвеня.

— Сонейка, будзь ласкава, прыбаў яшчэ дня! Людзям сена трэба высушыць, — просіць зноў Чэрвень.

Сонейка слухала Чэрвеня, прыбаўляла дня, прыбаўляла ды і перастала.

— Усё! — кажа. — Болей не магу прыбавіць ні хвілінкі... Ночка крыўдзіцца, зусім кароценькая стала. Не паспее згаснуць неба на захадзе, як ружавее на ўсходзе!

— І за гэта дзякуй! — кажа Чэрвень. — І так ты мне памагло. Я і садавіну падгадаваў, я і жыта выкаласіў, і лён падрасціў,

і ягады сокам наліў... І шмат іншай работы зрабіў. Не сорам майму брату Ліпеню будзе ў вочы глянуць.

Вось чаму ў Чэрвеня самы доўгі дзень і самая кароткая ноч. Гэта Сонейка дружыць з Чэрвенем і памагае яму.

1. Хто з'яўляецца героямі гэтай казкі? Якія рэальныя падзеі ў ёй адлюстраваны?
2. Прачытайце, якую працу выконваюць людзі ў чэрвені.
3. Раствлумачце сэнс прыказкі.
 - Чэрвень не гуляе, ураджай люляе.
4. Знайдзіце словы і выразы, якія характарызуюць месяц чэрвень як жывую істоту.

Адгадайце загадку.

Што за такія чатыры пары,
Што за такія чатыры сястры:
Першая — назбірае вады,
Другая — арэ і сее,
Трэцяя — росціць рупліва плады,
Чацвёртая — есці ўмее?

Уладзімір Мацвеенка.

Колеры года

Іван Муравейка

— Самы прыгожы —
Колер зялёны, —
У маі шапталі
Бярозы ды клёны.

— Самы гарачы —
Золата колер, —
Улетку звінела
Жытнёвае поле.

— Самы ярчэйшы —
Колер чырвоны, —
Увосень рабіна
Шумела штодзённа.

— Самы бліскучы —
Колер бялюткі, —
Спявала зіма
Ў завеевы дудкі.

А дзеці казалі
Прасторам і сонцу:
— Усе колеры года
Мы любім бясконца!

1. Чаму бярозы і клёны шапталі, што самы прыгожы — колер зялёны? Як можна пачуць іх шэпт?
2. Які колер лічыць самым прыгожым жытнёвае поле? Чаму?
3. Які колер самым яркім назвала рабіна? Чаму?
4. Як назвала белы колер зіма? Чаму? Як вы разумееце сэнс выразу «спяваць у завеевы дудкі»? Паспрабуйце апісаць словамі зімовую песню завірухі.
5. Прачытайце, што казалі пра колеры года дзеці. Чаму яны не сталі вылучаць сярод колераў самыя лепшыя?
6. Якія колеры года вы лічыце самымі прыгожымі? Чаму?
7. Апішыце словамі малюнку, якія вам захацелася намаляваць да кожнай часткі верша.

ХОДЗІЦЬ ЛЕТА ПА ПАЛЯХ, ПА РАСКВЕЧАНЫХ ЛУГАХ (Ніна Галіноўская)

— Лянок, а ты ўпэўнены, што зараз можна лавіць рыбу? — кпіла Васілінка з Лянка.

— Канечне, можна, я ў таты запытаўся. Ён ведае дакладна, — адказаў Лянок. — А ты, Васілінка, што робіш? — не адрываючы позірку ад паплаўка, запытаўся Лянок.

— Збіраю лекавыя расліны: трыпутнік, рамонак... а вось трапіўся зверабой, — адказала Васілінка.

Якія расліны збіраеце вы, калі бываеце на прыродзе? Чаму не заўсёды яны доўга радуюць нас сваёй прыгажосцю?

Слёзы лілеі

Фама Рамашка

Цёплы ліпеньскі дзень. Свеціць яркае сонейка. Святланка прыйшла на рэчку. Падабаецца ёй сядзець на беразе, назіраць, як кружаць над беласнежнымі лілеямі сінякрылыя стракозы.

— На вось, мой падарунак, — падышоў да яе незнаёмы хлопчык і падаў некалькі лілеяў.

— Не трэба было іх ірваць! — сказала дзяўчынка.

— Знайшла што шкадаваць, — сказаў хлопчык. — Вунь колькі іх у рэчцы!

— Без іх жа стане зусім сумна і мне, і стракозам. Ды і сонейку таксама.

— Як, сонейку? — здзівіўся хлопчык.

Зразумела Святланка, што хлопчык нічога не ведае пра рачных прыгажунь.

— Калі свеціць сонейка — цвітуць і лілеі. Дораць усім сваю прыгажосць. І матылькам, і стракозам. Усім, хто бывае тут, — растлумачвала дзяўчынка. — А пойдзе дождж — яны згортваюць свае белыя пя-

лёткі і знікаюць пад вадой. Чакаюць, пакуль сонейка не з'явіцца зноў. Сумна тады на рэчцы...

Слухаў хлопчык дзяўчынку, а побач на траве ляжалі завялыя лілеі. З белых пялёсткаў сцякалі чыстыя кропелькі рачной вады. Хлопчыку здавалася, што гэта слёзы лілеі.

1. Якія пачуцці выклікаў у вас твор?
2. Знайдзіце і прачытайце радкі, якія характарызуюць Святланку як назіральную, добрую, клапатлівую дзяўчынку.
3. Што прынёс Святланцы хлопчык у падарунак? Ці парадавала гэта дзяўчынку? Чаму?
4. Як вы зразумелі галоўную думку твора?
5. Навучыцеся чытаць апавяданне па ролях.

Адгадайце загадку.

Я ў людзей шмат не бяру,
Болей радасць ім дару.

Я твой сябра ва ўсе часіны года.

Хто ж такая? Родная

Мікола Чарняўскі.

Як вы думаеце, што значыць быць уважлівым да прыроды чалавекам? Паразважайце, як людзі павінны адносіцца да прыроды. Як патрэбна паводзіць сябе ў лесе, парку, каля ракі?

Калектыўна прыдумайце правілы паводзін чалавека ў прыродзе. Пачніце так: «Выхаваны чалавек ніколі не ..., таму што ...».

 Прачытайце пачатак апавядання «Слёзы лілеі» яшчэ раз і складзіце свой працяг твора.

Пры́зба — невысокі, звычайна земляны насып уздоўж сцяны хаты, зроблены для ўцяплення памяшкання.

Гутарка асоту з крапіваю

— Што ты раўняешся са мною? — крычала крапіва асоту. — Нічога ты не робіш; ніхто цябе не ведае; расцеш недзе ў полі сярод аўсоў. Вось я так увіхаюся: таго крапіва пацалуе, хто крапіву згатуе. Кожны крапіву ведае, кожны ўспамінае, на кожным пад-

ворку расту я. Глядзі, ужо аж да прызбаў падпаўзла.

— Як жа, — адазваўся стары асот, — я расту далей, бачаць мяне людзі радзэй, але, мўсіць, мае шпількі дык даўжэй помняць ад крапіўкі.

Якраз на той час падслухала іх гутарку малая Марўта і кажа:

— Не хваліцеся: абое вы рабое! Матулька казалася, што вас абодвух з карэннем выдзера.

Паводле Цёткі.

1. Чым хваліліся крапіва і асот?
2. Што сказала асоту і крапіве Марўта?
3. Як вы разумееце выраз «абое вы рабое»?
4. Паразважайце, людзей якога характару аўтар мае на ўвазе пад вобразамі асоту і крапівы.
5. Якая галоўная думка казкі?

ДОРАЦЬ ДЗЕЦІ ЛЕТУ ЎСМЕШКІ
(*Ніна Галінойская*)

Адгадайце загадку.

Дом-палац стаіць высокі.
Нашых ведаў там вытокі.
Радасць свеціцца наўкола.
Ну, вядома, гэта

Уладзімір Мазго.

Памяркоўны — падатлівы, які лёгка пры-
стасоўваецца да іншых людзей.

Хвіля — хвіліна.

Шко́льны пляц — пляцоўка каля школы.

Развітаемся, званок!

Мар'ян Дукса

Сёння ў нас апошні ўрок —
ты звiні даўжэй,
званок,
доўга, радасна звiні
жаўранкам увышыні.
Зычна, весела, заўзята
абвясці пра наша свята.

Колькі раз ты
гучна-гучна
на заняткі клікаў вучняў —
далятаў і да сталоўкі,
і да шумнай спортпляцоўкі.
Але ты, званок, штора
памяркоўным быў да нас —
зноў жа, зноў
праз колькі часу
расчыняў ты дзверы класа,
нас пускаў
на хвіляў пяць
на шырокі школьны пляц.

Не вятрамі, не шпакáмі —
год агучаны званкамі.
Сённяя ў нас апошні ўрок —
развітаемся, званок!
Падары расстанне гэта,
звонка выпусціўшы ў лета.
Сам жа, сцішаны, у зморы
спі спакойна ў калідоры.

1. Які настрой пакінуў вам верш? Ад чыйго імя вядзецца размова ў вершы? Да каго звяртаюцца вучні?
2. Пра якое развітанне і якое свята гаворыцца ў вершы? Як вы разумееце сэнс сказа «Падары расстанне гэта, звонка выпусціўшы ў лета»?
3. Раствлумачце сэнс сказа «Не вятрамі, не шпакáмі — год агучаны званкамі».
4. Знайдзіце ў вершы сказы, у якіх вучні ўспамінаюць сваё штодзённае школьнае жыццё на працягу навучальнага года.
5. Успомніце і раскажыце пра самыя цікавыя моманты з вашага школьнага жыцця ў гэтым навучальным годзе. Каму і за што вы хацелі б падзякаваць?

АБМЯРКОЎВАЕМ ПРАЧЫТАНАЕ

1. Адгадайце загадку.

Усіх ён кліча на ўрок
Наш залівісты

КЗОНАВ

Успомніце назву твора, у якім распавядаецца пра школьны званок. Выразна прачытайце яго.

2. Прачытайце ўрывак з верша. Да чаго заклікае аўтар верша?

Стварай сваё,
ды беражы, што ёсць.
Дужэй між птушак,
песень і цяпла.
А розум, дабрату і прыгажосць
табе прырода родная дала.

Данута Бічэль.

Успомніце назвы твораў з розных раздзелаў вучэбнага дапаможніка, якія вучаць берагчы прыроду. Падрыхтуйце выразнае чытанне аднаго з іх.

3. Разгледзьце карціну Мая Данцыга «Спадчына». Якім настроем яна прасякнута? Знайдзіце ўрыўкі з твораў раздзела, якія можна было б праілюстраваць з дапамогай гэтай карціны.

4. Адгадайце загадку. Раскажыце, якія кнігі і часопісы вы любіце чытаць у бібліятэцы.

Там, у сонечных святліцах,
Дрэмлюць кніжкі на паліцах.
Кнігалюб, казалі мне,
Гэты дом не абміне.

акэтылібі

Уладзімір Мацвеенка.

— Лянок, зусім хутка скончыцца навучальны год. Наперадзе — вясёлае лета! Я буду на дачы разам з мамай вырошчваць кветкі, маляваць. У цябе якія планы?

— Я буду катацца на веласіпедзе, гуляць у футбол, падарожнічаць разам з бацькамі.

— А чытаць кнігі?

— Так, Васілінка, каб даведацца шмат новага, давай будзем не толькі адпачываць, але і чытаць цікавыя, мудрыя кнігі.

Цудоўнага адпачынку і цікавых сустрэч з новымі кнігамі, сябры!

СПІС КРЫНІЦ, ВЫКАРЫСТАНЫХ У ДЗВЮХ ЧАСТКАХ

Акрайчык : чытанка для 1—2-х кл. / уклад. Г. Каржанеўская, М. Яфімава. — Мінск : Народная асвета, 1995.

Беларуская дзіцячая літаратура : хрэстаматыя / аўт.-уклад. М. Ф. Шаўлоўская. — Мінск : Юніпрэс, 2003.

Бензярук, Р. М. Патапка і яго сябры : казкі : для дашк. і мал. шк. узросту / Р. М. Бензярук. — Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2013.

Вольскі, А. В. Літаратурнае чытанне : падруч. для 2-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з рус. мовай навучання / А. В. Вольскі, І. А. Гімпель. — Мінск : Нацыянальны інстытут адукацыі, 2012.

Вясёлка : вершы, апавяданні, казкі. — Мінск : Юнацтва, 1981.

Вясёлка : вершы, апавяданні, казкі, п'есы, песні / уклад. М. А. Маляўка, М. М. Чарняўскі. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2007.

Вяснянка : вершы, апавяданні, казкі беларускіх пісьменнікаў. — Мінск : Юнацтва, 1983.

Галіноўская, Н. В. Гусіны капялюш : вершы, казкі, загадкі / Н. В. Галіноўская. — Мінск : Юнацтва, 1994.

Галубовіч, Я. Дзівосы роднай прыроды / Я. Галубовіч. — Мінск : Пачатковая школа, 2012.

Грачанікаў, А. Зорны палёт : вершы і казкі : для дзяцей дашк. і мал. шк. узросту / А. Грачанікаў. — Мінск : Юнацтва, 1988.

Даніленка, М. П. Як дажджы памірыліся : апавяданні, казкі : кн. для дзяцей мал. шк. узросту / М. Даніленка. — Мінск : Народная асвета, 2013.

Жуковіч, В. А. Гуканне вясны : вершы, казкі, загадкі : для мал. шк. узросту / В. А. Жуковіч. — Мінск : Юнацтва, 1992.

Жывая кніга прыроды / уклад. І. С. Марачкіна ; пад рэд. Я. Р. Лецкі. — Мінск : Бацькаўшчына, 1997.

Зэкаў, А. Кенгуру ці кенгура? / А. Зэкаў. — Мінск : Народная асвета, 2013.

Зярнятка : вершы, апавяданні, казкі, загадкі, прыпеўкі, калыханкі, гульні, прымаўкі, прыказкі, хуткагаворкі / уклад. З. І. Кустава, В. А. Салаўёва. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2014.

Крынічка : чытанка : для дашк. і мал. шк. узросту / уклад. Р. М. Міронава. — Мінск : Юнацтва, 2000.

Малышок : чытанка : для дашк. узросту / уклад. Р. М. Міронава. — Мінск : Юнацтва, 1999.

Маляўка, М. А. Пачынайце дзень з усмешкі : вершы, казкі, пацешкі, загадкі : кн. для дзяцей мал. шк. узросту / М. А. Маляўка. — Мінск : Народная асвета, 2013.

Мая зямля. Жывапіс беларускіх мастакоў : альбом. — Мінск : Мастацтва, 1996.

Муравейка, І. Куды ні пойдзеш — цуды знойдзеш / І. Муравейка. — Мінск : Юнацтва, 2001.

Незабудкі : вершы : для мал. шк. узросту / уклад. У. І. Карызна, Я. І. Хвалей. — Мінск : Юнацтва, 2000.

Пагуляем у алфавіт : казкі, вершы, загадкі, скарагаворкі : дапам. для настаўнікаў пач. кл. / склад. А. М. Якімовіч. — Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2012.

Помоги природе! : стихи для детей мл. и сред. возраста / сост. В. В. Свирелин, Н. Ф. Церцек. — Минск : Ковчег, 2002.

Рамашка, Ф. Жывы барометр / Ф. Рамашка. — Мінск : Юнацтва, 1986.

Солахаў, А. В. Падарожжа ад А да Я : дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / А. В. Солахаў. — Мінск : Зорны Верасок, 2012.

Хрэстаматыя па беларускай дзіцячай літаратуры : вучэб. дапам. / склад. М. Ф. Шаўлоўская. — Мінск : Вышэйшая школа, 1989.

Цвіце верас : вершы, аповяданні, казкі : для мал. шк. узросту / уклад. А. В. Вольскі. — Мінск : Юнацтва, 1987.

Чарняўскі, М. М. Колькі ў сонейка сяброў! : аповяданні-гумарынкі, вясёлыя вершы, скарагаворкі, лічылкі, загадкі, казкі, песні : для мал. шк. узросту / М. М. Чарняўскі. — Мінск : Народная асвета, 2013.

Читаем детям : хрестоматия : пособие для педагогов учреждений дошк. образования : в 3 т. / сост. : А. И. Саченко, Л. А. Саченко, Л. А. Смаль. — Минск : Экоперспектива, 2015.

Яленскі, М. Г. Беларуская мова ў 1-м класе : дапам. для настаўнікаў / М. Г. Яленскі, Т. М. Шылько. — Мінск : Народная асвета, 1995.

З М Е С Т

УРОКІ ЖЫЦЦЯ	3
Усё свой час мае	4
Хлопчык і лётчык (<i>Янка Купала</i>)	5
Хто пачынае дзень? (<i>Эдзі Агняцвет</i>)	7
Добрага ніколі не замнога	9
Чатыры пажаданні (<i>Васіль Вітка</i>)	9
Хто самы добры? (<i>Аляксей Якімовіч</i>) ...	11
Сказаць лёгка, зрабіць цяжка	14
Куплёная груша (<i>Іван Муравейка</i>)	15
Жук і слімак (<i>Максім Танк</i>)	19
Пры сонейку цёпла, пры мамцы добра	22
Самая лепшая (<i>Уладзімір Карызна</i>)	22
Самы лепшы малюнак (<i>Васіль Хомчанка</i>)	24
Якая гаспадыня, такі і парадак	26
Варона і рак (<i>Паводле Вацлава Ластойскага</i>)	26
Абмяркоўваем прачытанае	28
КЛОПАТ ПРА ТЫХ, ХТО НАВОКАЛ	29
Усё роднае, жывое ты шануй і беражы	30
Пацеркі на снезе (<i>Фама Рамашка</i>)	30
Венікі (<i>Васіль Хомчанка</i>)	33

Хай зямля квітнее краскамі (<i>Васіль Жуковіч</i>)	36
Ландыш (<i>Міхась Пазнякоў</i>)	37
Ўветкі (<i>Вісарыён Гарбук</i>)	38
За акном гамоніць ранне галасістым шчабятаннем (<i>Ніна Галіноўская</i>)	42
Шпачынае гняздо (<i>Міхась Пазнякоў</i>) ...	43
Добрыя дзеці (<i>Алесь Гарун</i>)	46
Добрым будзь! І чулым будзь! (<i>Генадзь Пашкоў</i>)	48
Безбілетная падарожніца (<i>Артур Вольскі</i>)	49
Грыбы (<i>Артур Вольскі</i>)	52
Абмяркоўваем прачытанае	54

КОЛЕРЫ ГОДА. ВЯСНА 57

Годзе, сняжыначкі, сыпацца з неба! (<i>Янка Журба</i>)	58
Сварба (<i>Паводле Цёткі</i>)	59
Песня аб вясне (<i>Якуб Колас</i>)	62

Хай снег, хай мароз — у вясновым падлеску красуюць блакітныя кветкі — пралескі (<i>Паліна Грынчанка, Алена Церашкова</i>)	64
Першы колер вясны (<i>Фама Рамашка</i>) ...	65
Пралеска (<i>Вера Вярба</i>)	67

Рады мы вясну сустрэць, просім сонца край каханы абудзіць і абагрэць (<i>Зоська Верас</i>)	69
Прылёт птушак (<i>Паводле Якуба Коласа</i>)	70
Вясенняя раніца (<i>Міхась Чарот</i>)	74

Як вясна прыйшла ў гаі, разбудзіла ручаі і паклікала ізноў птушак з выраю дамоў (<i>Максім Танк</i>)	75
Птушыны інтэрнат (<i>Яраслаў Пархута</i>)	76
Абмяркоўваем прачытанае	79

СЯМ'Я — ПРЫТУЛАК ДАБРЫНІ 83

І дарослыя, і дзеці — усе суседзі па Сусвеце (<i>Уладзімір Мазго</i>)	84
Дзіцячыя мары (<i>Тадзіяна Кляшторная</i>)	84
Незнарок і знарок (<i>Вісарыён Гарбук</i>) ...	85

Дома маме памагаць — не рукамі памахаць (<i>Рыгор Барадулін</i>)	91
Памочніца (<i>Галіна Каржанейская</i>)	92
Мышка Пік-Пік прыбірае норку (<i>Людміла Рублеўская</i>)	94

Крынічка бабулінай і дзядулевай дабрыні ...	97
Што любіць бабуля? (<i>Алесь Якімовіч</i>) ...	98
Трускалкі (<i>Уладзімір Мацвееў</i>)	99
Як сон знайшлі (<i>Васіль Ткачоў</i>)	101

Пранясі праз пакаленні чалавечнасць і сумленне (<i>Уладзімір Мазго</i>)	104
Праўнук Перамогі (<i>Іван Муравейка</i>) ...	105

Ты, мой тата, самы лепшы	108
Чароўнае слова (<i>Міхась Даніленка</i>)	108

Абмяркоўваем прачытанае	111
-------------------------------	-----

КОЛЕРЫ ГОДА. ЛЕТА 113

Свет пяшчотаю сонца сагрэты (<i>Міхась Пазнякоў</i>)	114
Чэрвень і Сонейка (<i>Клаўдзія Каліна</i>) ...	114
Колеры года (<i>Іван Муравейка</i>)	117

Ходзіць лета па палях, па расквечаных лугах (<i>Ніна Галінойская</i>)	119
Слёзы лілеі (<i>Фама Рамашка</i>)	120
Гутарка асоту з крапіваю (<i>Паводле Цёткі</i>)	122

Дораць дзеці лету ўсмешкі (<i>Ніна Галінойская</i>)	124
Развітаемся, званок! (<i>Мар'ян Дукса</i>) ...	124

Абмяркоўваем прачытанае	127
-------------------------------	-----

<i>Спіс выкарыстаных крыніц у дзвюх частках</i>	130
---	-----

(Назва ўстановы адукацыі)

Навучальны год	Імя і прозвішча вучня	Стан вучэбнага дапаможніка пры атрыманні	Адзнака вучню за карыстанне вучэбным дапаможнікам
20 /			
20 /			
20 /			
20 /			
20 /			

Вучэбнае выданне

Антонана Надзея Уладзіславаўна
Буторына Ірына Аляксандраўна
Галяш Галіна Аксеньеўна

ЛІТАРАТУРНАЕ ЧЫТАННЕ

Вучэбны дапаможнік для 2 класа
ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з рускай мовай навучання

У дзвюх частках
Частка 2

2-е выданне

Нач. рэдакцыйна-выдавецкага аддзела *С. П. Маляўка*
Рэдактар *Т. У. Прымачонак*. Мастацкі рэдактар *З. П. Болцікава*
Мастакі *У. А. Пратасеня, Д. А. Каралькова, Н. І. Іванчык, В. У. Фралова*
Камп'ютарная вёрстка *І. У. Шутко*. Карэктары *Д. Р. Лосік, Г. М. Мазіна*

Падпісана ў друк 31.08.2021. Фармат 70×90/16. Папера афсетная.
Друк афсетны. Ум. друк. арк. 9,95. Ул.-выд. арк. 4,09+0,4.
Тыраж 121 235 экз. Заказ

Навукова-метадычная ўстанова «Нацыянальны інстытут адукацыі»
Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 1/263 ад 02.04.2014. Вул. Караля, 16, 220004, г. Мінск

Адкрытае акцыянернае таварыства «Паліграфкамбінат імя Я. Коласа».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/3
ад 10.09.2018. Вул. Каржанеўскага, 20, 220024, г. Мінск